

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำกริยา จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับลักษณะเฉพาะตามประเภท (typology) ของภาษา จึงจะเข้าใจได้ว่า คำไวยากรณ์ในภาษานั้นๆ มีลักษณะอย่างไร กล่าวคือ ภาษาแต่ละภาษา มีระเบียบวิธีแสดงหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำในภาษาอย่างไร

ลักษณะหน้าที่ทางไวยากรณ์ในทุกภาษาอาจจัดอยู่ได้สองลักษณะ ลักษณะแรกได้แก่ การแสดงด้วยลักษณะไวยากรณ์ (grammatical category) เช่น เพศ พจน์ กาล ฯลฯ ตัวอย่างเช่น คำนาม อาจต้องแสดงลักษณะไวยากรณ์เป็น เอกพจน์ พหูพจน์ เพศหญิง เพศชาย ส่วนคำกริยา อาจต้องแสดงลักษณะไวยากรณ์เป็น ปัจจุบันกาล อดีตกาล อนาคตกาล เป็นต้น ลักษณะหน้าที่ทางไวยากรณ์ลักษณะที่สอง คือการแสดงด้วยความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ (grammatical relation) หรืออาจเรียกว่า วากยสัมพันธ์ระหว่างคำที่ปรากฏร่วมกันในประโยค เช่น คำนาม และคำกริยา อาจมีความสัมพันธ์กันทางไวยากรณ์ โดยคำนามเป็นผู้กระทำ ส่วนคำกริยาเป็นอาการของผู้กระทำ หรือคำนามเป็นสถานที่ซึ่งเกิดคำกริยานั้น

การแสดงลักษณะหน้าที่ทางไวยากรณ์ มีระเบียบวิธีแตกต่างกัน ตามประเภทของภาษานั้นๆ 3 วิธี ได้แก่

1. วิธีเปลี่ยนรูปคำ ปรากฏในภาษาที่มีระบบการเปลี่ยนแปลงรูปคำตามหน้าที่ทางไวยากรณ์ (morphology) เช่นในภาษาอังกฤษ มีการเติมปัจจัยที่คำนามเพื่อแสดงพจน์ ส่วนภาษาฝรั่งเศส มีการเติมปัจจัยที่คำนามเพื่อแสดงทั้งเพศ และพจน์ ของคำนั้นๆ ตัวอย่างเช่น

ภาษาอังกฤษ มีการเติม *s* ที่คำนามเพื่อแสดงพจน์

'นักเรียนชาย/หญิง' (a) student (เอกพจน์)

(some) students (พหูพจน์)

ภาษาฝรั่งเศส มีการเติม *e* ที่คำนามเพื่อแสดงเพศ และเติม *s* ที่คำนามเพื่อแสดง

พจน์

‘นักเรียนชาย’	<i>un étudiant</i>	(เอกพจน์)
	<i>des étudiants</i>	(พหูพจน์)
‘นักเรียนหญิง’	<i>une étudiante</i>	(เอกพจน์)
	<i>des étudiantes</i>	(พหูพจน์)

2. วิธีการเรียงลำดับของคำ สำหรับภาษาที่คำแต่ละคำ มีระเบียบการเรียงลำดับคำกัน อย่างเคร่งครัด วากยสัมพันธ์ระหว่างคำในปริบทจะขึ้นอยู่กับลำดับคำที่เรียงกัน ตัวอย่างเช่นในภาษาไทย มีการเรียงลำดับประธาน กริยา กรรม

ช้าง กิน อ้อย ช้าง เป็นประธาน กิน เป็นกริยา อ้อย เป็นกรรมของกริยา

หากมีการเปลี่ยนแปลงลำดับคำ จะทำให้วากยสัมพันธ์ระหว่างคำในปริบทเปลี่ยนไป ส่วนในภาษาอังกฤษ สามารถเปลี่ยนลำดับคำ เพื่อแสดงความหมายทางไวยากรณ์แต่ความหมายของปริบทไม่เปลี่ยนแปลง ตัวอย่างเช่น มีการย้ายที่คำกริยามาอยู่หน้าประธาน เมื่อเป็นประโยคคำถาม เช่น

I do. (บอกเล่า) *Do I ?* (คำถาม)

สำหรับภาษาไทย ไม่มีการย้ายตำแหน่งการเรียงลำดับคำเพื่อแสดงคำถาม แต่ใช้วิธีที่ 3 คือวิธีเพิ่มคำ เช่นเพิ่ม *หรือ* *ใช่ไหม* ท้ายประโยคเพื่อแสดงคำถาม

3. วิธีเพิ่มคำ บางภาษาอาจใช้วิธีเพิ่มคำเพื่อแสดงความหมายทางไวยากรณ์ ตัวอย่างเช่น ภาษาอังกฤษมีการเพิ่มคำช่วยกริยาเพื่อแสดงกาลของกริยา คำที่เพิ่มเข้ามาในภาษาเพื่อแสดงความหมายทางไวยากรณ์นี้ เรียกว่า *คำไวยากรณ์* (grammatical word)* เช่น

He was there. (คำกริยา) *He was working* (คำช่วยกริยา)

* ดูรายละเอียดในนิยาม บทที่ 1 หัวข้อ 1.6.3

คำไวยากรณ์คือ คำช่วยกริยา *was* ที่แสดงอดีตกาลของคำกริยา *work* โดยเปลี่ยนหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์มาจากคำกริยา *was* ที่เป็นคำหลักในประโยคแรก

สำหรับภาษาไทย มีการแสดงหน้าที่ทางไวยากรณ์ตามวิธีที่ 3 เท่านั้น วิธีเพิ่มคำนี้ทำให้ปรากฏคำไวยากรณ์ขึ้นในภาษาไทย ซึ่งอาจจัดเป็นสามประเภทตามรูปคำคือ คำไวยากรณ์ที่มีรูปเดียวกับคำกริยา คำนาม และที่ไม่ปรากฏว่ามีรูปเดียวกับคำใด สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะศึกษาเฉพาะคำบุพบทที่เป็นคำไวยากรณ์ประเภทแรก คือคำบุพบทที่มีรูปเดียวกับคำกริยา โดยตั้งสมมุติฐานว่าคำเหล่านี้มีแหล่งเดิมมาจากคำกริยา

ในบททบทวนวรรณกรรมนี้ ผู้วิจัยจะเสนอการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดที่สัมพันธ์กับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ 2 แนวดังต่อไปนี้ คือ แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำ (*word categorization*) ซึ่งนำไปสู่การจำแนกคำหลัก กับคำไวยากรณ์ (*lexical and grammatical words*) และแนวคิดเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์

แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำ เกี่ยวข้องกับการจัดหมวดหมู่คำในภาษา ที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์การกลายเป็นคำไวยากรณ์ เพราะเริ่มต้นจากการที่ภาษามีการจำแนกหมวดคำ ทำให้คำในภาษามีการจำแนกเป็นหมวดคำหลัก และหมวดคำไวยากรณ์ และต่อมามีการกลายเป็นคำจากหมวดหมู่ที่เป็นคำหลัก เช่นจากคำกริยา ไปสู่หมวดหมู่ที่เป็นคำไวยากรณ์ เช่นคำบุพบท

ต่อจากการจำแนกหมวดคำ ผู้วิจัยจะเสนอการศึกษาในด้านต่างๆ เกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (*grammaticalization*) ที่มีผู้ศึกษาไว้จำนวนมากในภาษาต่างประเทศ แต่ยังไม่มีการศึกษาในภาษาไทย โดยเฉพาะการกลายเป็นคำบุพบทของคำกริยา และแนวการศึกษาอื่น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าใกล้เคียงกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ซึ่งผู้วิจัยจะนำแนวคิดเหล่านี้มาสรุปในตอนท้ายบท

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำ (*word categorization*)

โรบินส์ (Robins, 1988 : 210-229) กล่าวว่า คำในภาษาถูกจำแนกออกเป็นหมวดคำ (*word class*) ต่างๆกัน ตามหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ ที่คำนั้นมีความสัมพันธ์กับคำอื่นในประโยค เราสามารถสรุปได้ว่า หลักการจำแนกหมวดคำมีสองแนวทาง ตามแนวปรัชญาเกี่ยวกับการจำแนกหมวดหมู่ คือแนวทางที่จำแนกหมวดคำออกจากกันอย่างเด็ดขาด (*discrete categorization*) และแนวทางที่ไม่จำแนกหมวดคำออกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่หมวดคำมีลักษณะสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน (*fuzzy edged categorization*) และยังมีแนวทางที่สาม คือ แนวทางที่คิดว่าคำหนึ่งๆมีหลายหน้าที่ (*polysemy*) ซึ่งไม่เน้นจำแนกหมวดคำออกจากกัน

2.1.1 แนวทางที่จำแนกหมวดคำออกจากกันโดยเด็ดขาด

ทฤษฎีไวยากรณ์ที่จำแนกหมวดคำออกจากกันโดยเด็ดขาด ได้แก่ทฤษฎีไวยากรณ์ดั้งเดิม กับทฤษฎีไวยากรณ์โครงสร้าง

ไลออนส์ (Lyons, 1969 : 273) กล่าวว่านักปราชญ์กลุ่มเพลโต และ อริสโตเติล จัดหมวดคำออกเป็นสองประเภทใหญ่ คือ หมวดหลัก และหมวดรอง (major / minor part of speech) โดยประเภทแรกคือ คำนาม คำกริยา คำวิเศษณ์ และคำคุณศัพท์ สื่อความหมายถึง 'สรรพสิ่ง' (substance) ที่อยู่ในความคิด เป็นเนื้อความของปริจเฉท ในขณะที่หมวดคำประเภทหลังไม่อาจสื่อความหมายถึง 'สรรพสิ่ง' ได้ด้วยตัวเอง เป็นเพียงรูปภาษาที่มีหน้าที่แสดงลักษณะไวยากรณ์ (grammatical category) ของคำหลัก หรือแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ (grammatical relation) ของคำหลัก แนวคิดนี้สืบทอดมาในไวยากรณ์ปัจจุบัน เป็นการจำแนกระหว่างความหมายของคำหลัก กับคำไวยากรณ์ (lexical / grammatical meaning)

หลักเกณฑ์การจำแนกหมวดคำตามไวยากรณ์ดั้งเดิม เป็นไปตามลักษณะความหมาย (mode of signifying) ที่คำนั้น ๆ หมายถึง หมวดคำแต่ละหมวดจะแยกจากกันโดยเด็ดขาด นอกจากนี้ การจำแนกคำยังขึ้นอยู่กับลักษณะของภาษาอย่างเห็นได้ชัด เช่นการจำแนกคำนามกับคำกริยา นอกจากดูที่ลักษณะสื่อความหมายแล้ว ยังดูที่การเติมอุปสรรค-ปัจจัยของคำนั้น ๆ ด้วย ซึ่งไม่เป็นลักษณะสากลของทุกภาษา แม้ภาษาที่มีวิภัติ-ปัจจัย ก็อาจไม่แสดงการก พจน์ และกาลด้วยวิภัติ-ปัจจัย ก็ได้

ตัวอย่างการจำแนกหมวดคำในภาษาไทยตามทฤษฎีไวยากรณ์ดั้งเดิม ได้แก่ การจำแนกหมวดคำของพระยาอุปกิตศิลปสาร (2535 : 70) ซึ่งจำแนกหมวดคำในภาษาไทยออกเป็น 7 หมวด และให้คำจำกัดความของหมวดคำแต่ละหมวด ดังนี้

1. หมวดคำนาม ประกอบด้วยคำที่บอกชื่อคน สัตว์ สิ่งของ
2. หมวดคำสรรพนาม ประกอบด้วยคำใช้แทนชื่อต่าง ๆ
3. หมวดคำกริยา ประกอบด้วยคำบอกอาการของคน สัตว์ สิ่งของเป็นต้น
4. หมวดคำวิเศษณ์ ประกอบด้วยคำประกอบคำอื่นให้มีความต่างออกไป
5. หมวดคำบุพบท ประกอบด้วยคำสำหรับนำหน้านาม และสรรพนาม
6. หมวดคำสันธาน ประกอบด้วยคำเชื่อมคำ หรือความให้ติดต่อกัน
7. หมวดคำอุทาน ประกอบด้วยคำบอกเสียงต่าง ๆ

การจำแนกหมวดคำเช่นนี้ ใช้เกณฑ์หลายเกณฑ์ เช่น ใช้เกณฑ์ความหมายของคำ จำแนกคำนาม กริยา หรือคำอุทาน ใช้เกณฑ์หน้าที่ของคำจำแนกคำสรรพนาม คำวิเศษณ์ หรือคำ

สันธาน และใช้เกณฑ์ตำแหน่งของคำมาจำแนกคำบุพบท การใช้เกณฑ์หลายเกณฑ์ในการจำแนกหมวดคำ เป็นลักษณะของไวยากรณ์แนวเดิม ซึ่งนักไวยากรณ์โครงสร้างถือเป็นจุดบกพร่อง เพราะไม่ใช้เกณฑ์ประเภทเดียวกัน ทำให้เกิดความสับสน

บลูมฟิลด์ (Bloomfield, 1963 : 204) ผู้นำของกลุ่มนักไวยากรณ์โครงสร้าง มีข้อสังเกตว่า หมวดคำต่างๆ แยกจากกันโดยเด็ดขาด ดังนั้นหากพบว่าคำหลักคำหนึ่งมีหน้าที่ต่างกันในแต่ละบริบท ก็จะถือได้ว่าคำนั้นสังกัดหลายหมวดคำ โดยคำหมวดหนึ่งก็มีหน้าที่เดียว บลูมฟิลด์เรียกปรากฏการณ์นี้ว่า การแบ่งแยกหมวดคำ (*class cleavage*) นับเป็นจุดสำคัญที่ทำให้มีนักภาษาศาสตร์หลายท่านสนใจว่า คำที่สามารถสังกัดอยู่ในหลายหมวดคำนั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างไร และนำไปสู่การศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในลำดับต่อมา

นักภาษาศาสตร์ที่ศึกษาทฤษฎีโครงสร้าง จะจำแนกหมวดคำโดยพิจารณาว่าคำนั้นปรากฏที่ตำแหน่งใดในกรอบประโยคทดสอบ และมีหน้าที่อะไรในอนุประโยค ตัวอย่างเช่น

นักไวยากรณ์โครงสร้างชื่อ ฟรีส (Charles C. Fries, 1952 อ้างถึงใน ภาษาไทย 3, 2533 : 26-27) เสนอเกณฑ์ใหม่ในการจำแนกหมวดคำ โดยมีแนวคิดว่า คำทุกคำที่ปรากฏตำแหน่งเดียวกันในประโยคภาษาอังกฤษ ถือว่าเป็นคำชนิดเดียวกัน และกำหนดกรอบประโยค (*sentence frame*) สำหรับทดสอบหาชนิดของคำ ตัวอย่างเช่น

คำที่อยู่ในตำแหน่งที่ 2 ของกรอบประโยค ถือได้ว่าเป็นคำประเภทที่ 2 (*words of class 2*) ซึ่งตรงกับที่เรียกกันทั่วไปว่า คำกริยา กรอบประโยคทดสอบสำหรับคำประเภทที่ 2 มี 3 แบบ คือ แบบ A ใช้ทดสอบคำกริยาที่มีคำคุณศัพท์ตามหลัง ส่วนกรอบประโยคทดสอบแบบ B และ C ใช้ทดสอบคำกริยาที่มีคำนามตามหลัง และที่ไม่ต้องการคำใดตามหลัง ตามลำดับดังนี้

กรอบ A

Class	Class
1	2
(the) -----	is/was good
----- s	are/were good
	seems/seemed
	seem ...

กรอบ B

	<i>Class</i>		<i>Class</i>		<i>Class</i>
	1		2		3
(the)	-----		<i>remembered</i>		(the) -----
	-----s		<i>wanted</i>		-----s
			<i>saw</i>		
			<i>discussed ...</i>		

กรอบ C

	<i>Class</i>		<i>Class</i>
	1		2
(the)	-----		<i>went there</i>
			<i>came</i>
			<i>ran</i>

สำหรับคำบุพบท ฟรีส (Fries, 1952 : 95-96) เรียกว่าคำกลุ่มเอฟ (Group F) และได้ให้กรอบประโยคทดสอบดังนี้

<i>Group</i>	<i>Class</i>	<i>Group</i>	<i>Group</i>	<i>Class</i>	<i>Class</i>	<i>Group</i>	<i>Group</i>	<i>Class</i>
A	1	F	A	1	2	F	A	1
The	concerts	at	the	school	are	at	the	top

ฟรีสได้ตัวอย่างของคำกลุ่มเอฟไว้ ได้แก่

F at {by, for, from, in, of, on, to, with, over, up, across, after ...}

ฟรีส กล่าวว่า คำกลุ่มเอฟ จะตามด้วยคำประเภทที่ 1 แต่ก็อาจนำหน้าด้วยคำประเภทที่ 1 ประเภทที่ 2 หรือประเภทที่ 3 ส่วนคำที่ฟรีสเรียกว่าคำประเภทที่ 1 คือคำนามที่ทำหน้าที่เป็นประธานของกริยา คำประเภทที่ 2 คือคำกริยาดังกล่าวข้างต้น และคำประเภทที่ 3 คือคำนามที่ทำหน้าที่เป็นกรรมของกริยา ดังนั้นตามเกณฑ์ของฟรีส ตำแหน่งของคำบุพบทจะอยู่หน้าคำนาม แต่จะตามหลังคำกริยา หรือคำนามอีกคำหนึ่งก็ได้

นักไวยากรณ์โครงสร้างอีกท่านหนึ่ง คือ ฮ็อกเก็ต (Hockett, 1958 : 264) เรียกคำไวยากรณ์ว่า *functor* ได้แก่ คำที่เป็นรูปแทนคำอื่น (substitutes) คำที่กำหนดความสัมพันธ์ (markers) และหน่วยคำเติมแสดงวิภัติ-ปัจจัย (inflectional affixes) ทั้งหมด

ตัวอย่างการจำแนกหมวดคำในภาษาไทยตามทฤษฎีโครงสร้างได้แก่ ทฤษฎีไวยากรณ์ไทย ของวิจิตร ภาณุพงศ์ (2534 : 52-54) ซึ่งให้เกณฑ์จำแนกคำ โดยพิจารณาจากตำแหน่งในกรอบประโยค ตำแหน่งของคำในกรอบประโยคทดสอบ จะบอกได้ว่าคำนั้น ๆ เป็นคำในหมวดคำใด ตัวอย่างเช่น คำกริยาจะปรากฏในกรอบประโยค ดังนี้ :

1. คำที่เป็นกรรมกริยา สามารถปรากฏในตำแหน่ง

นาม--แล้ว และ นาม กำลัง--

2. คำที่เป็นกรรมกริยาสามารถปรากฏในตำแหน่ง

นาม--นาม แล้ว และ นาม กำลัง--นาม

3. คำที่เป็นกริยาทวิกรรมสามารถปรากฏในตำแหน่ง

นาม--นาม นาม แล้ว และ นาม กำลัง--นาม นาม

ส่วนคำที่เป็นคำบุพบท จะปรากฏในกรอบประโยคดังนี้ :

1. นาม กำลัง กริยา -- นาม

2. นาม กำลัง กริยา นาม -- นาม

นอกจากนี้ยังมีเกณฑ์การปรากฏร่วมกับคำอื่น เช่น คำกริยาสามารถปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ *ไม่* และคำช่วยกริยา เช่น *กำลัง* *เพิ่ง* แต่คำในหมวดอื่น ๆ ไม่สามารถทำได้ เกณฑ์ความหมายของคำเมื่อแยกประโยค ที่จะจำแนกกริยาออกจากหมวดคำอื่น ๆ โดยคำกริยาที่สอง เมื่อมาใช้กับคำที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยประธานของประโยคแล้ว ยังมีความหมายเหมือนเดิม หรือใกล้เคียงกัน เกณฑ์หน้าที่ของคำในประโยค จะพิจารณาหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ของคำ เช่น คำกริยาทำหน้าที่เป็นภาคแสดงของประโยค โดยจะบอกการกระทำของหน่วยประธาน และเกณฑ์การแทนที่ของคำ

ในหมวดเดียวกัน โดยยึดหลักว่า คำที่อยู่ในหมวดเดียวกัน ย่อมแทนที่กันได้ เพราะมีหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์เหมือนกัน เป็นต้น

วิจินต์ ภาณุพงศ์ (2534 : 77-78) กับ วิจินต์ ภาณุพงศ์ และ ราตรี ธันวารช (1975) แสดงความแตกต่างระหว่าง คำหลัก และ คำไวยากรณ์ ตามหน้าที่ในประโยคของคำนั้น ๆ กล่าวคือ คำหลัก สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนของประโยค ตามลำดับในประโยคเริ่มได้ ส่วน คำไวยากรณ์ ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนของประโยค ตามลำดับในประโยคเริ่มได้ จะต้องทำหน้าที่นั้น ๆ ร่วมกับคำหลัก ส่วนคำที่มีรูปเดียวกัน แต่ทำหน้าที่ต่างกัน เช่นคำที่อยู่ในขอบเขตการวิจัยนี้ นับเป็นคำคนละหมวดคำกัน

สำหรับงานวิจัยนี้ จะประยุกต์แนวคิดการจำแนกคำตามทฤษฎีไวยากรณ์ไทยแบบโครงสร้างนี้ส่วนหนึ่ง มาใช้เป็นเกณฑ์เบื้องต้นเพื่อจำแนกหมวดคำในชั้นแรก เพราะการแบ่งแยกหมวดคำอย่างเด็ดขาดจากกัน เป็นแนวทางที่ชัดเจนและเหมาะสม สำหรับคัดเลือกคำที่อยู่ในขอบเขตงานวิจัยนี้ออกจากข้อมูลทั้งหมดที่หามาได้ ผู้วิจัยยังได้ใช้แนวทางนี้ในการจำแนกหมวดคำบุพบท ออกจากหมวดคำกริยาจากคำที่ตัดไว้แล้ว เพื่อให้สามารถจำแนกหมวดคำออกจากกันอย่างชัดเจน แต่การศึกษาที่เน้นว่าคำหนึ่ง ๆ มีหน้าที่เดียวอย่างแบ่งแยกเด็ดขาดจากกัน ยังไม่สามารถนำมาใช้อธิบายการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ซึ่งคำต่างหมวดอาจมีหน้าที่สัมพันธ์กันได้ ผู้วิจัยจึงได้เลือกแนวทางวิเคราะห์อีกแนวทางหนึ่งสำหรับการวิเคราะห์ชั้นที่สอง

สำหรับการวิเคราะห์ในชั้นที่สอง ผู้วิจัยต้องการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคำที่อยู่ต่างหมวดคำกันที่ได้จำแนกไว้เรียบร้อยแล้ว คือ คำกริยา และคำบุพบทที่มีรูปเดียวกัน เพื่อเป็นการพิสูจน์สมมุติฐานของการวิจัยว่า คำบุพบทบางคำมีการกลายมาจากคำกริยา ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องอาศัยแนวทางการจำแนกหมวดคำที่ไม่แบ่งแยกจากกันเด็ดขาด แต่แสดงถึงความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องของหมวดคำสองหมวด เพราะแนวทางนี้จะเอื้อให้สามารถวิเคราะห์การกลายเป็นคำบุพบทของคำกริยาได้

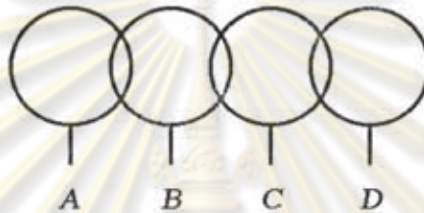
2.1.2 แนวทางที่หมวดคำมีลักษณะสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน (fuzzy edged categorization)

แนวคิดที่ว่าคำในหมวดหนึ่ง ๆ อาจทำหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ได้มากกว่าหนึ่งหน้าที่ มีมาตั้งแต่สมัย De Saussure สำหรับแนวคิดที่ว่าหมวดคำมีการจำแนกอย่างไม่ตัดขาดต่อกัน มี 2 แบบ คือ การจำแนกหมวดหมู่แบบสุดขั้วของวิทเจนสไตน์ (extreme Wittgensteinian categorization) และการจำแนกหมวดหมู่ตามแนวทางทฤษฎีต้นแบบ (Prototype Theory)

2.1.2.1 การจำแนกหมวดหมู่แบบสุดขั้วของวิทเกินสไตน์ แนวคิดนี้นำเสนอโดยวิทเกินสไตน์ (Wittgenstein, 1953 อ้างถึงใน Givón, 1989 : 37) เป็นแนวคิดที่จะเน้นลักษณะร่วมกันประจำหมวดหมู่ (family resemblance) ดังนั้นสมาชิก A อาจมีความคล้ายคลึงกับสมาชิก B สมาชิก B อาจมีความคล้ายคลึงกับสมาชิก C ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับสมาชิก D ต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ ในที่สุดแล้ว สมาชิก A อาจไม่เหมือนกับสมาชิก Z เลยแต่ก็ยังนับว่าเป็นหมวดคำเดียวกัน ดังที่ได้ตัดแปลงนำแผนภูมิของกิวอน (Givón, 1989: 37) มาเสนอ ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 การจำแนกหมวดหมู่แบบสุดขั้วของวิทเกินสไตน์

จากแผนภูมินี้ A, B, C, D เป็นสมาชิกย่อยในหมวดคำใหญ่ (meta-category) หมวดเดียวกัน แม้ว่าคุณสมบัติที่มีร่วมกัน หรือความคล้ายคลึงกัน ระหว่างสมาชิกที่อยู่ติดกันคู่หนึ่ง ๆ จะต่างกับคู่อื่น ๆ

เมื่อนำแนวคิดนี้มาศึกษาเกี่ยวกับหมวดคำ จะมีลักษณะสำคัญสองประการ ประการแรกเห็นว่า หมวดคำต่างๆ ไม่ได้จำแนกชัดเจน แต่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน เนื่องจากปรับบทการใช้ วัตถุประสงค์ หรือทัศนคติ ประการที่สองขอบเขตของหมวดคำไม่แยกจากกันเด็ดขาด แต่ช่องว่างระหว่างหมวดเป็นความต่อเนื่องกัน (continuum) สมาชิกในแต่ละหมวดคำอาจมีความสัมพันธ์ต่อกัน เนื่องจากมีความคล้ายคลึงกันตามหมวดหมู่ (family resemblance) สังเกตได้ว่าแนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับลักษณะพัฒนาการอย่างยาวนาน และค่อยเป็นค่อยไป จึงน่าจะเหมาะสมกับการศึกษาภาษาเชิงประวัติ ซึ่งมีใช้วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้

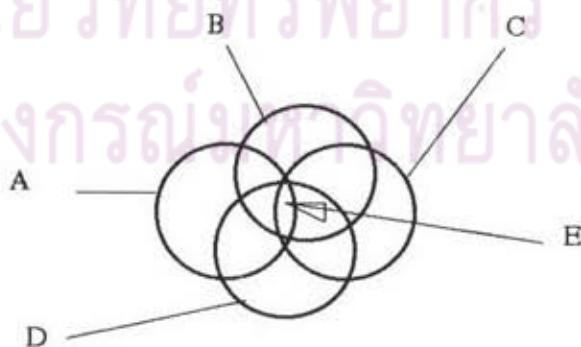
2.1.2.2 แนวทางทฤษฎีต้นแบบ (Prototype Theory) ทฤษฎีต้นแบบ (prototype theory) มีต้นกำเนิดมาจากการศึกษาเชิงวิเคราะห์ของ รอช (Rosch, 1977) ที่พบว่าในหมวดหมู่

หนึ่งๆ สมาชิกต้นแบบจะเป็นแบบอย่างหมวดหมู่ได้ดีที่สุด (prototypes) และการจำแนกหมวดหมู่จะเกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัสของมนุษย์ การเคลื่อนไหวร่างกาย และความสามารถในการรับรู้อื่นๆ รวมทั้งการสร้างจินตนาการ การเรียน หรือการสื่อสาร

นักภาษาศาสตร์ท่านอื่นที่สนใจศึกษาแนวทางนี้ ที่สำคัญได้แก่ เลคอฟ (Lakoff, 1987) และโดยเฉพาะ กิวอน (Givón, 1989 : 38) ซึ่งอธิบายว่า การจำแนกหมวดหมู่แนวทางทฤษฎีต้นแบบนี้ ต่างจากแนวทางของวิทเคนสไตน์ที่เห็นว่าคำมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง เพราะแนวคิดแบบทฤษฎีต้นแบบมีความเห็นว่า ยังมีมาตรการ (measure) บางประการ ที่จำแนกหมวดหมู่ของสิ่งต่างๆ ได้ในการจัดระบบการรับรู้ การเรียนรู้ และภาษา (perceptual, conceptual, and linguistic organization) จึงควรเลือกแนวทางวัจนปฏิบัติ (pragmatic alternative) เนื่องจากยึดถือตามหมวดหมู่ในธรรมชาติ (natural categories) ว่า การกำหนดหมวดหมู่ในความคิดของมนุษย์นั้น มิได้กำหนดโดยคุณสมบัติเดี่ยวๆ แต่มีคุณสมบัติหลายๆ ประการประกอบกัน กลุ่มคุณสมบัติเหล่านี้เองที่ทำให้เห็นการกระจุกตัวเป็นกลุ่มของต้นแบบ (prototype-clustering) ที่แยกตัวออกจากหมวดหมู่อื่นๆ แม้จะไม่เด่นชัดตายตัวนัก

เมื่อนำแนวคิดนี้มาประยุกต์กับการศึกษาหมวดคำ ก็จะเห็นว่า การจำแนกหมวดคำตามแนวทางทฤษฎีต้นแบบ มีหลักการสำคัญคือ หมวดคำแต่ละหมวด มิได้จำแนกออกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่สมาชิกทั้งหมดในหมวดคำ มีลักษณะตามหมวดคำนั้นๆ ไม่เท่ากัน การจำแนกหมวดคำ จึงมีการให้น้ำหนักของอรรถลักษณะ (feature weighting) มาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดหมวดคำ กิวอน (Givón, 1989 : 39) ได้เสนอแผนภูมิอธิบาย ซึ่งผู้วิจัยได้ดัดแปลงนำมาเสนอ ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 การกระจุกตัวของหมวดหมู่ต้นแบบ

บริเวณ E ในแผนภูมิ แสดงให้เห็นส่วนของพื้นที่ในหมวดหมู่ ที่ซึ่งแต่ละสมาชิก A, B, C, และ D แสดงคุณสมบัติจำนวนมากที่สุดที่มีร่วมกัน สมาชิกใดที่มีคุณสมบัติเฉพาะส่วนกลางนี้ จะนับเป็นตัวแทน หรือตัวอย่างที่เป็นมาตรฐานของหมวดหมู่ เรียกว่า สมาชิกต้นแบบ สมาชิกที่มีคุณสมบัติส่วนกลางน้อยลง เช่น เหลือ 3 ใน 4 ส่วน ยังคงมีความผูกพันในหมวดหมู่ มากกว่าสมาชิกที่มีคุณสมบัติส่วนนอกๆออกไป

จะเห็นได้ว่า ตามแนวคิดตามทฤษฎีต้นแบบ ความเป็นสมาชิกในหมวดหมู่นั้น ต่างกันเป็นระดับ (degree) ของคุณสมบัติที่แต่ละสมาชิกในหมวดหมู่นั้น ๆ มี และคุณสมบัติดังกล่าว ยังจัดระดับตามความสำคัญในการให้ความหมายกับต้นแบบ (importance for defining the prototype) อีกด้วย สมาชิกที่มีลักษณะของหมวดหมู่นั้นมากที่สุด ก็จะเป็นตัวแทนของหมวดหมู่นั้น เรียกว่า สมาชิกต้นแบบ (prototypical member) และนับเป็นศูนย์กลางของหมวดหมู่นั้น ๆ ส่วนสมาชิกที่มีลักษณะของหมวดหมู่น้อยกว่าสมาชิกต้นแบบ เท่ากับอยู่ห่างจากศูนย์กลางของหมวดหมู่ออกมา จึงถูกเรียกว่า สมาชิกรอบนอก (peripheral member) ยังมีลักษณะตามหมวดค่านั้น ๆ น้อยลงเพียงไร ก็ยังมีโอกาสที่จะหลุดออกไปจากหมวดหมู่เดิมมากขึ้นเท่านั้น

ตัวอย่างเช่นการจัดหมวดหมู่ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม และ ปลา มีลักษณะประจำหมวดหมู่ ซึ่งมีความสำคัญมากน้อยต่างกัน ได้แก่

สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม	ปลา
[+การเลี้ยงลูกอ่อนด้วยนมแม่]	[-เลี้ยงลูกด้วยนมแม่]
[+ออกลูกเป็นตัว]	[+ออกลูกเป็นไข่]
[+หายใจด้วยปอด]	[+หายใจด้วยเหงือก]
[+การดูแลลูกอ่อน]	[+/- การดูแลลูกอ่อน]
[+มีขา]	[+มีครีบ และหาง]
[+อาศัยอยู่บนบก]	[+อาศัยอยู่ในน้ำ]

* เครื่องหมาย + แสดงว่ามีบรรดลักษณะนี้ เครื่องหมาย - แสดงว่าไม่มีบรรดลักษณะนี้ เครื่องหมาย +/- แสดงว่าอาจมีหรือไม่มีบรรดลักษณะนี้

ตามลักษณะประจำหมวดหมู่อ้างต้นนี้ สมาชิกต้นแบบของหมวดหมู่นี้ได้แก่ *มนุษย์* *ลิง* *สุนัข* *ช้าง* เพราะมีคุณสมบัติครบถ้วน ส่วน *แมว* *น้ำ* *สิงโตทะเล* ไม่นับเป็นสมาชิกต้นแบบ เพราะเริ่มมีลักษณะประจำหมวดหมู่น้อยลง เช่นร่างกายเริ่มแตกต่างกันไป และใช้ชีวิตอยู่ทั้งบนบก และในน้ำ ส่วน *พะยูน* *ปลาวาฬ* *ปลาโลมา* ยังมีลักษณะประจำหมวดหมู่น้อยลงไปอีกเพราะร่างกายแตกต่างกันออกไปโดยสิ้นเชิงจากสมาชิกส่วนใหญ่ และยังใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในน้ำ จึงนับเป็นสมาชิกรอบนอกของหมวดหมู่ *สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม* นี้ เนื่องจากสัตว์เหล่านี้มีลักษณะบางประการเหมือนกับลักษณะประจำหมวดหมู่ของ *ปลา* เช่น [+มีครีบ และหาง] [+อาศัยอยู่ในน้ำ] แต่เนื่องจากไม่มีคุณสมบัติสำคัญของสมาชิกหมวดหมู่น้ำ เช่น [-เลี้ยงลูกด้วยนมแม่] จึงไม่นับว่าเป็นสมาชิกรอบนอกของหมวดหมู่ *ปลา*

ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดจำแนกหมวดหมู่ตามทฤษฎีต้นแบบนี้ เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์หมวดคำในงานวิจัยนี้ เพราะนอกจากแนวคิดนี้จะเอื้อต่อการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างหมวดหมู่แล้ว ยังให้ความสำคัญกับลักษณะของหมวดหมู่ ซึ่งเปรียบเทียบกับลักษณะของหมวดคำที่ปรากฏในภาษาเฉพาะสมัย

ตัวอย่างการจำแนกหมวดคำ ตามทฤษฎีต้นแบบ เช่น *หมวดคำบุพบท* มีลักษณะประจำหมวดได้แก่

- [+ปรากฏร่วมกับนามวลีเสมอ]
- [+ไม่ปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ]
- [+ความสัมพันธ์เชิงการระหว่างนามวลี กับกริยาวลี]

คำที่มีลักษณะประจำหมวดคำครบถ้วน นับเป็นสมาชิกต้นแบบของ *หมวดคำบุพบท* เช่นคำว่า *ผ่าน* ในประโยค

อุปกรณ์จีน คงทนยืนยาว ผ่าน กาลเวลา

✓ มีลักษณะของหมวดคำครบถ้วน เช่น [+ปรากฏร่วมกับนามวลีเสมอ] ไม่สามารถตัดนามวลีออก หรือย้ายนามวลีแยกจากคำบุพบท ไปอยู่ต้นประโยค ตัวอย่าง

* *กาลเวลา อุปกรณ์จีน คงทนยืนยาว ผ่าน*

- ✓ [+ย้ายตำแหน่งบุพบทวลีไปอยู่ต้นประโยคได้] ตัวอย่าง

ผ่าน กาลเวลา, อุปกรณ์จีน คงทนยืนยาว

- ✓ [+ไม่ปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ] ตัวอย่าง

* *อุปกรณ์จีน คงทนยืนยาว ไม่ ผ่าน กาลเวลา*

- ✓ [+ความสัมพันธ์เชิงการระหว่างนามวลี กับกริยาวลี] ตัวอย่าง

ผ่าน แสดงความสัมพันธ์ด้านเวลาระหว่างนามวลี กาลเวลา กับกริยวลี คงทนยืนยาว

กิออน (Givón, 1989 : 57) เสนอว่า แนวคิดตามทฤษฎีต้นแบบ ร่วมกับการขยายขอบเขตเชิงอุปลักษณ์ นำไปสู่การขยายขอบเขตต้นแบบ (prototype extension) สามารถอธิบายกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ได้ เพราะสนับสนุนหลักการเบื้องต้นว่าคำไวยากรณ์บางคำ อาจพัฒนามาจากสมาชิกรอบนอกของหมวดคำหลัก หากคำเหล่านั้นมีหน้าที่ทางไวยากรณ์มากขึ้น จนมีลักษณะทางไวยากรณ์มากกว่าลักษณะเดิมที่เป็นคำหลัก

นักภาษาศาสตร์อีกท่านหนึ่ง ซึ่งแม้จะมีได้ใช้ทฤษฎีต้นแบบ แต่ก็มีความเห็นว่าการจำแนกหมวดคำไม่ต้องตัดขาดจากกัน คือ เลห์มันน์ (Lehmann, 1985 : 306) ซึ่งกล่าวว่าความแตกต่างระหว่างคำหลักกับคำไวยากรณ์ มีลักษณะต่อเนื่องจากช่วงหนึ่งไปอีกช่วงหนึ่ง มิได้แบ่งแยกจากกันโดยเด็ดขาด และจะกำหนดได้จากระดับของความเป็นเอกเทศ (autonomy) ของคำนั้น กล่าวคือ คำหลัก จะมีคุณสมบัติที่ทำให้คำหลักคำหนึ่ง แตกต่างจากคำหลักคำอื่น ๆ ในหมวดคำเดียวกัน ทางด้านอรรถศาสตร์ คำหลักมีความหมายเฉพาะตัว และทางด้านด้านวากยสัมพันธ์ คำหลักสามารถปรากฏร่วมกับคำอื่น ๆ ได้หลายประเภท เป็นต้น หากคำหลักสูญเสียลักษณะเหล่านี้ไป ก็จะเปลี่ยนสภาพไปเป็น คำไวยากรณ์

แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำทั้งสองแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นนี้ มีความเห็นว่าคำหมวดหนึ่ง ๆ มีเพียงหน้าที่เดียว และให้ความสำคัญกับลักษณะวากยสัมพันธ์ของหมวดคำ โดยแนวคิดแรกที่แบ่งแยกหมวดคำจากกันโดยเด็ดขาด ถือว่าลักษณะวากยสัมพันธ์เป็นเกณฑ์ที่ใช้จำแนกหมวดคำได้ ส่วนแนวคิดที่สองให้ความสำคัญกับลักษณะวากยสัมพันธ์ และลักษณะอรรถศาสตร์ของคำทั้งสองลักษณะ แต่ในการศึกษาภาษาศาสตร์ ยังมีแนวคิดที่สาม คือ แนวคิดที่ว่าคำหนึ่ง ๆ อาจมีหลายหน้าที่

2.1.3 แนวทางคิดว่าคำหนึ่ง ๆ มีหลายหน้าที่ (polysemy)

แนวทางนี้ให้ความสำคัญกับลักษณะทางอรรถศาสตร์ โดยใช้ความหมายของคำมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินว่าเป็นคำเดียวกันถ้าความหมายของคำสัมพันธ์กัน โดยเรียกว่า คำหลายหน้าที่

สำหรับภาษาไทย มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับคำหลายหน้าที่ในแง่มุมต่าง ๆ กัน เช่น พิมพาบำรุงสุข (2514) เพียรศิริ วงศ์วิภาณนทร์ (2533) และ นววรรณ พันธุมเมธา (2534)

พินพา บำรุงสุข (2514) ศึกษาคำหลายหน้าที่ในภาษาไทย ในเชิงภาษาเฉพาะสมัย พบว่า คำในภาษาไทยมีประเภทที่ทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้มากกว่าหนึ่งหน้าที่ สามารถจำแนกประเภทตามจำนวนหน้าที่ของคำ หรืออาจแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคำ ในการวิจัยของพินพา ได้กำหนดว่าความหมายประจำคำของคำหลายหน้าที่ เมื่อทำหน้าที่คนละอย่าง จะถือว่าเหมือนกัน ถ้าสามารถจะนำคำแปลตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 นำมาใช้แทนคำนั้นๆ เมื่อทำหน้าที่ต่างกันได้ (ตัวอย่าง 1,2,3) และจะถือว่าความหมายประจำคำต่างกัน ถ้าไม่สามารถนำคำแปลมาใช้แทนกันได้ (ตัวอย่าง 4,5) แต่ก็ถือว่ายังมีความสัมพันธ์กันอยู่

ตัวอย่าง

1. น้ำมันรถ เต็ม แล้ว (อกรรมกริยา = เพิ่ม, แฉกให้)
2. รถ เต็ม น้ำมัน แล้ว (สกรรมกริยา)
3. พ่อ เต็ม น้ำมัน รถ แล้ว (กริยาทวิกรรม)
4. ไข่ แตก แล้ว (นาม = ฟองสัตว์)
5. แม่ไก่ ไข่ แล้ว (อกรรมกริยา = ตกฟอง)

คำที่สามารถทำหน้าที่ได้หลายหน้าที่ แต่มีความหมายเหมือนกัน เช่น

6. วิทยุ ดัง แล้ว (อกรรมกริยา = บังเกิดเสียงขึ้น)
7. น้อง คง หูด ดัง (วิเศษณ์)
8. เสียงวิทยุ ดัง คงหนวกหู คนไข้ (คุณศัพท์)

คำที่สามารถทำหน้าที่ได้หลายหน้าที่ แต่มีความหมายไม่เหมือนกัน เช่น

9. แกง เดือดแล้ว (นาม = อาหารคาวที่ทำเป็นน้ำ)
10. แม่ครัว กำลัง แกง ไก่ (สกรรมกริยา = ปรุงอาหารคาวที่ทำเป็นน้ำ)
11. บุหรี่ มวน ใหญ่ นี้ คง ฉุน (ลักษณนาม = ลักษณะของยาสูบที่เป็นตัวบุหรี่)
12. คนงาน กำลัง มวน บุหรี่ (สกรรมกริยา = ทำยาสูบให้เป็นตัวบุหรี่)

13. เธอ เพิ่ง จาก บ้าน (สกรรกริยา = อาการพรางไป, พ้นไป)
 14. ชั่ว เพิ่ง พัง จาก วิทยุ (บุพบท = นำหน้านาม แสดงลักษณะ
 พ้นไป แยกไป)

ส่วน เพียรศิริ วงศ์วิภานนท์ (2533) กล่าวว่าคำหนึ่งๆ อาจมีหลายหน้าที่ได้ ถ้าคำ
 ดังกล่าวมีความหมายแก่นเอื้อให้นำไปใช้ในการทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้หลายอย่าง ตัวอย่างเช่น
 การใช้คำทำหน้าที่กริยา และคำช่วยกริยา

- ก. กริยา : เขาอยู่โรงเรียนแม่ชี
 คำช่วยกริยา : เขาทำงานอยู่
 ข. กริยา : เรื่องนี้ควรค่าความสนใจของคน
 คำช่วยกริยา : เราควรจะไปได้เสียที

การใช้คำทำหน้าที่นาม และ บุพบท

- ก. นาม : ฉันทูบหลังปลอบเขาอยู่นาน
 บุพบท : ต้นมะม่วงหลังบ้านออกลูกแล้ว
 ข. นาม : นี่เป็นทางไปแม่สอด
 บุพบท : บ้านเขาอยู่ทงอำเภอมแม่สอด

ส่วนนวรรณ พันธเมธา (2534) ได้กล่าวว่า คำคำหนึ่งอาจทำหน้าที่ได้หลายหน้าที่
 เพราะคำที่เคยใช้ทำหน้าที่อย่างหนึ่ง อาจนำไปใช้ทำหน้าที่อย่างอื่นได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนรูปคำ ตาม
 ที่ปรากฏในตัวอย่างจากเอกสารโบราณดังได้กล่าวมาแล้วในบทนี้

การศึกษาของทั้งสามท่านนี้ ให้ข้อสังเกตถึงลักษณะของคำหลายหน้าที่ ซึ่งเป็นข้อ
 สังเกตที่สำคัญ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำที่มีรูปเดียวกันแต่มีหลายหน้าที่
 ดังกล่าว ทว่าการศึกษาทั้งสามเรื่องข้างต้น มิได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้คำต่างหมวดมีความ
 สัมพันธ์ทางความหมาย และมีได้อธิบายว่าความหมายของคำเหล่านี้ มีความสัมพันธ์กัน ในฐานะที่
 ความหมายของคำหนึ่ง เป็นแหล่งเดิมของอีกคำหนึ่งที่เกิดขึ้นใหม่ หรือไม่ เนื่องจากแนวคิดเรื่อง
 คำหลายหน้าที่ ไม่มีการจำแนกหมวดคำออกจากกันตามหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ เป็นคำหลัก หรือ

คำไวยากรณ์ จึงมีได้กล่าวถึงการที่หมวดคำหนึ่ง จะกลายเป็นอีกหมวดคำหนึ่งได้หรือไม่ ซึ่งเป็นจุดหมายในการศึกษากระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ผู้วิจัยจึงไม่นำแนวคิดแบบที่สามมาใช้ในงานวิจัยครั้งนี้

2.1.4 สรุปลักษณะของคำหลัก และคำไวยากรณ์

จากแนวคิดการจำแนกหมวดคำออกเป็นหมวดคำหลัก และหมวดคำไวยากรณ์ ดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยสรุปว่า หมวดคำทั้งสองหมวด มีลักษณะต่างกันดังนี้

คำหลัก มีลักษณะทางความหมายคือ เป็นคำที่จะสื่อความหมายที่เป็นใจความหลักของประโยค หรือปริจเฉท และความหมายนี้เป็นเอกเทศเฉพาะตัว สื่อความหมายได้โดยลำพังไม่ต้องอาศัยคำอื่นมาช่วย เช่น คำนามสื่อความหมายถึง ‘สิ่ง’ คำกริยาสื่อความหมายถึงการกระทำ เหตุการณ์ หรือสภาพ คำคุณศัพท์สื่อความหมายถึงลักษณะของ ‘สิ่ง’ และ คำวิเศษณ์สื่อความหมายถึงลักษณะของการกระทำ

ลักษณะทางวากยสัมพันธ์ของคำหลัก คือ สามารถปรากฏตามลำพังได้ และมีข้อจำกัดในการปรากฏร่วมกับคำอื่น ๆ น้อย สามารถปรากฏกับคำหลายประเภท

คำไวยากรณ์ มีลักษณะทางความหมายคือ ไม่มีความหมายเป็นเอกเทศ แต่อาจมีความหมายทางไวยากรณ์สองลักษณะคือ

1. แสดงลักษณะไวยากรณ์ (grammatical category) ของคำหลัก ลักษณะไวยากรณ์ของคำนามในภาษาอื่น ๆ ได้แก่ พจน์ เพศ บุรุษ สำหรับในภาษาไทย คำนามไม่มีลักษณะไวยากรณ์ดังกล่าว แต่มีคำไวยากรณ์บางคำมาแสดงลักษณะไวยากรณ์แทน ได้แก่ คำบอกจำนวนนับ และลักษณนาม เช่น สอง สาม ผู้ และ ไชยง แสดงความเป็นพหูพจน์ ส่วนลักษณะไวยากรณ์ของคำกริยาในภาษาอื่น ๆ ได้แก่ กาล การณ์ลักษณะ อรรถานุเคราะห์ มาลา และวากในภาษาไทยก็มีหมวดคำไวยากรณ์มาแสดงการณ์ลักษณะแทนด้วยเช่นกัน ได้แก่ คำช่วยกริยา

2. แสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ (grammatical relation) ระหว่างคำหลักสองคำ คำไวยากรณ์ที่แสดงความสัมพันธ์ลักษณะนี้คือ คำบุพบท ส่วนคำไวยากรณ์ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำหลัก หรืออนุประโยค คือคำสันธาน ซึ่งจะสื่อความหมายเชิงวจนปฏิบัติในปริจเฉท

* ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน วิจารณ์ ภาณุพงศ์ (2535)

สำหรับลักษณะทางวากยสัมพันธ์ คำไวยากรณ์ต้องปรากฏร่วมกับคำหลัก แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำหลัก หรืออนุประโยค และมีข้อจำกัดในการปรากฏร่วมกับคำประเภทอื่นๆ มาก เช่น คำช่วยกริยาต้องปรากฏร่วมกับคำกริยาเท่านั้น หรือคำบุพบทต้องปรากฏร่วมกับนามวลี เป็นต้น

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า คำที่มีการกลายเป็นคำไวยากรณ์แล้ว และเริ่มสูญเสียลักษณะความเป็นสมาชิกของหมวดคำเดิม จะมีข้อจำกัดมากขึ้นในการปรากฏร่วมกับคำอื่นด้วย เช่น ปัจจุบันในภาษาไทยกรุงเทพ *มัก* ซึ่งมีการกลายเป็นคำช่วยกริยาแล้ว เมื่อทำหน้าที่เป็นคำกริยาจะต้องปรากฏร่วมกับคำว่า *ใหญ่, น้อย, มาก,* หรือ *ได้* เป็นกริยาประสมเท่านั้น แต่สันนิษฐานได้ว่า แต่เดิมน่าจะเคยเป็นคำกริยาเดี่ยว เพราะในภาษาถิ่นบางภาษา เช่น ภาษาถิ่นคำเมือง *มัก* ยังปรากฏเป็นกริยาเดี่ยวได้ เช่น *เขา มัก น้ำพริกหนุ่ม = 'เขา ชอบ(กิน) น้ำพริกหนุ่ม'*

2.2 การกลายเป็นคำไวยากรณ์ (Grammaticalization)

ผู้ใช้คำ grammaticalization นี้เป็นคนแรกคือ อังตวน ไมล์เยต์ (Antoine Meillet, 1912) อ้างถึงใน ฮอปเปอร์ และทรอก็อต (Hopper and Traugott, 1993: 24) โดยกล่าวว่า การกลายเป็นคำไวยากรณ์ เป็นศูนย์กลางของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของภาษา

นักภาษาศาสตร์หลายท่าน ที่ศึกษาเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ เช่น คิวริโลวิช (Kuryłowicz, 1965 : 52 อ้างถึงใน Heine, Claudi and Hünnemeyer, 1991b : 149) ฮอปเปอร์ และ ทรอก็อต (Hopper and Traugott, 1993) มีความเห็นตรงกันว่า กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ เป็นกระบวนการที่คำหลัก หรือหน่วยสร้างในปริบทหนึ่งๆ กลับมาทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ เป็นการเน้นที่หน้าที่ของคำนั้นๆ เฉพาะในปริบทหนึ่งๆ และเห็นว่ามีความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างคำนั้นที่ปรากฏในทั้งสองหมวดคำ ในลักษณะที่เห็นได้ชัดคือ รูปคำเดิมจะยังคงปรากฏในภาษาควบคู่กันไปกับรูปคำใหม่ แม้อาจมีการใช้คำเดิมน้อยลง แต่ยังคงมีเค้าความหมายเดิมอยู่ แสดงให้เห็นว่า ความหมายของคำเป็นสิ่งที่คำนั้นรักษาไว้ ระหว่างที่คำนั้นทำหน้าที่เป็นคำหลัก หรือคำไวยากรณ์

การศึกษากการกลายเป็นคำไวยากรณ์มีสองทัศนะ คือ การศึกษาภาษาหลายสมัยเชิงประวัติ และการศึกษาภาษาเฉพาะสมัย

การศึกษาเชิงประวัติจะสืบค้นที่มาของคำไวยากรณ์ และเส้นทางการเปลี่ยนแปลงคำ ในฐานะการเปลี่ยนแปลงของภาษาประเภทหนึ่ง นักภาษาศาสตร์ที่ศึกษาเชิงประวัติ จะสนใจใน

ความเปลี่ยนแปลงของภาษาจากสมัยหนึ่ง ไปสู่อีกสมัยหนึ่ง เช่นการศึกษา ของลี และทอมป์สัน (Li and Thompson, 1974) ศึกษาพัฒนาการเชิงประวัติ ของโครงสร้างคำกริยาเรียงในภาษาจีน ที่มีการวิเคราะห์ใหม่ (reanalysis) กลายเป็นคำบุพบท หรือการศึกษาของเลห์มันน์ (Lehmann, 1985) ที่แสดงให้เห็นว่าคำกริยาในภาษาลาติน มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นคำช่วยกริยาในภาษาฝรั่งเศส เป็นต้น

ส่วนการศึกษาเฉพาะสมัยจะศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ที่ปรากฏผลอยู่ในภาษา ปัจจุบัน เป็นการศึกษาในแง่ในปรากฏการณ์ทางวากยสัมพันธ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหาหลักเกณฑ์ ในการปรากฏของหมวดคำไวยากรณ์หมวดย่อยต่างๆ เช่น ศึกษาจากลักษณะการใช้แบบสลับเปลี่ยน ได้ (alternative uses) ของรูปคำเดียวกันซึ่งปรากฏในบริบทต่างกัน โดยจำแนกหมวดคำที่กลายเป็นคำไวยากรณ์ออกจากคำหลัก ดังเช่นวัตถุประสงค์ของการศึกษาคำนี้ หรืออาจเป็นการศึกษา ลักษณะของกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์บางลักษณะ โดยไม่จำกัดสมัย เช่น กลไกการ เปลี่ยนแปลงความหมาย (mechanism of semantic change) โดย ไบบี เพอร์กิน และปากกลียูคา (Bybee, Perkins, and Pagliuca, 1994) หรือการขยายขอบเขตเชิงอุปลักษณ์ของ ไฮเน เคลาดิ และ ฮันเนอเมเยอร์ (Heine, Claudi and Hünnemeyer, 1991a)

การศึกษาการกลายเป็นคำไวยากรณ์ มีฐานความคิดว่าภาษามีพลวัต ไม่หยุดนิ่งกับที่ แนวคิดนี้ตรงกับแนวทางของทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่ (Functional Grammar) ซึ่งเสนอโดย กิวอน (Givón, 1979, 1984)

ทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่เห็นว่า จุดหมายสำคัญที่สุดของภาษาคือการสื่อความหมาย เชิงวัจนปฏิบัติ การศึกษาภาษาจะต้องเป็นไปในแง่ปริชาน (cognitive) เพราะภาษาสามารถแปรไปตามความต้องการของผู้ใช้ภาษา ดังนั้นภาษาต่างยุคสมัยกันจึงมีลักษณะต่างกัน

การที่ทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่ เน้นที่ความเป็นพลวัตของภาษา ทำให้สามารถอธิบาย ขั้นตอนในการกลายเป็นคำไวยากรณ์ซึ่งแต่ละคำยังมีไม่เท่ากัน เพราะคำบางคำมีพัฒนาการกลายเป็นคำไวยากรณ์โดยสมบูรณ์แล้ว แต่บางคำยังพัฒนาในระดับหนึ่งเท่านั้น โดยจะปรากฏเป็นคำไวยากรณ์เฉพาะในบางบริบท และอาจมีความกำกวมในการจำแนกหมวดคำอีกด้วย ทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่จึงสนับสนุนการจำแนกหมวดคำตามคุณสมบัติที่หลวมล้ำกัน คือตามแนวทางทฤษฎีต้นแบบ

นอกจากนี้ ทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่ยังเน้นความสำคัญของการอธิบายไวยากรณ์ในระดับปริจเฉท เพราะจะต้องคำนึงถึงหน้าที่สื่อสาร (communicative function) ของภาษา เนื่องจากปริจเฉทจะแสดงสถานการณ์ของวัจนปฏิบัติ หรือสถานการณ์ที่อยู่นอกเหนือบริบทภาษา (extralinguistic situation) ซึ่งจะมีส่วนกำหนดความหมาย และหน้าที่ของคำที่ใช้ในขณะนั้น

สำหรับการจำแนกระหว่างคำหลัก กับคำไวยากรณ์นั้น ในความเห็นของนักภาษาศาสตร์ที่ศึกษาแนวไวยากรณ์หน้าที่ เช่น ฮอปเปอร์ และทอมป์สัน (Hopper and Thompson, 1984 : 708) มีความเห็นว่า บทบาทของคำนั้นๆ ในปริจเฉท (discourse role) เป็นตัวกำหนดหมวดคำ ดังนั้น คำหลัก (lexical vocabulary) คือ หน่วยคำที่สามารถปรากฏโดยลำพังได้ แต่ก็ยังไม่สามารถสื่อความหมายวจนปฏิบัติได้ ต้องประกอบกันเป็นหน่วยภาษาที่ใหญ่ขึ้น คือเป็นเนื้อความ (proposition) หรือ ปริจเฉท (discourse) เสียก่อน การประกอบหน่วยคำเข้าด้วยกันโดยกลไกทางภาษา ก็จะต้องอาศัย คำไวยากรณ์ (grammatical vocabulary) มาช่วยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำ หรือความนั้นๆ และการจำแนกต้นแบบหมวดคำ (prototype of the category) ขึ้นอยู่กับบทบาทและความหมายของคำนั้นๆ ในปริจเฉท เช่น คำที่จะถือว่าเป็นคำกริยา ในปริจเฉท จะต้องแสดงเหตุการณ์เท่านั้น มิฉะนั้นก็ไม่นับว่าเป็นคำกริยาต้นแบบอย่างแท้จริง ตัวอย่างเช่น ในปริจเฉทที่หนึ่ง คำนี้ทำหน้าที่แสดงอาการจึงเป็นคำกริยา แต่ในปริจเฉทที่สอง คำนี้อาจทำหน้าที่แสดงลักษณะไวยากรณ์ของคำกริยา ก็จะถือว่าเป็นคำช่วยกริยา หรือในปริจเฉทหนึ่ง หน่วยสร้างหนึ่งเป็นประโยคที่สมบูรณ์ แต่ในอีกปริบทหนึ่ง หน่วยสร้างนั้นอาจเปลี่ยนหน้าที่เป็นส่วนประกอบของปริจเฉท (discourse particle) เพื่อแสดงทัศนคติของผู้พูดก็ได้ ซึ่งแสดงถึง การพัฒนาความหมายเชิงอัตวิสัย (subjectification) เช่นจากการศึกษาของ ทรากกอต (Traugott, 1995) ดังนั้นการจำแนกหมวดคำ ว่าเป็นคำหลัก หรือคำไวยากรณ์ จึงต้องพิจารณาทั้งปริจเฉทที่คำนั้นปรากฏ

นักภาษาศาสตร์หลายท่าน ต่างก็มีความเห็นเกี่ยวกับลักษณะของการกลายเป็นคำไวยากรณ์อย่างแตกต่างกัน ไมล์เยต์ (Meillet, 1912) มองว่า การกลายเป็นคำไวยากรณ์ เป็นการเปลี่ยนแปลงของภาษาในทางสูญเสีย หรือเสื่อมลง และนักภาษาศาสตร์ท่านอื่นๆ เช่น ไฮเน และ เรย์ (Heine and Reh, 1984 : 15 อ้างถึงใน Bybee, Perkins and Pagliuca, 1994) กล่าวว่า การกลายเป็นคำไวยากรณ์ เป็นวิวัฒนาการที่หน่วยภาษาได้สูญเสียลักษณะความหลากหลายทางความหมาย ความโดดเด่นทางการใช้ภาษา (pragmatic significance) อิสรภาพทางวากยสัมพันธ์ (syntactic freedom) และลักษณะทางเสียง (phonetic substance) แต่ก็มีนักภาษาศาสตร์อีกหลายท่าน เช่น สวิตเซอร์ (Sweetser, 1990) ฮอปเปอร์ และทรากกอต (Hopper and Traugott, 1993) หรือ ไฮเน และ คณะ (Heine, et al., 1991a) ต่างก็ไม่เห็นพ้องกับแนวคิดบางส่วนของไมล์เยต์ เพราะคิดว่าแม้คำสูญเสียความหมายเดิมไป แต่ก็ได้ความหมายใหม่มาทดแทน เช่น คำกริยาที่สูญเสียความหมายที่แสดงเหตุการณ์ หรือสภาพ ก็จะมีความหมายใหม่บอกรณลักษณะมาแทน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นักภาษาศาสตร์ที่ศึกษากระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ มีความเห็นพ้องต้องกันว่า คำที่กลายเป็นคำไวยากรณ์ จะมีการเปลี่ยนแปลงดังต่อไปนี้

2.2.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านวากยสัมพันธ์

คำที่กลายเป็นคำไวยากรณ์จะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านวากยสัมพันธ์ ดังต่อไปนี้

2.2.1.1 คำไวยากรณ์มีการบังคับการปรากฏ (obligatorification) คำซึ่งเดิมเป็นคำหลัก สามารถเลือกปรากฏในทุกบริบทได้ตามความต้องการในการสื่อสาร เมื่อกลายเป็นคำไวยากรณ์จะถูกบังคับการปรากฏ เพราะจะปรากฏได้ในบางบริบทเท่านั้น เช่น คำช่วยกริยา จะต้องปรากฏร่วมกับคำกริยา หรือคำบุพบทต้องปรากฏร่วมกับนามวลีเสมอ ไม่สามารถปรากฏลำพัง หรือเลือกปรากฏในทุกบริบทที่คำหลักปรากฏได้ ลักษณะเช่นนี้ตรงกับที่ ฮอปเปอร์ (Hopper, 1991) เรียกว่า การปรากฏในบริบทที่เฉพาะเจาะจง (specialization)

ตัวอย่างลักษณะการบังคับการปรากฏในภาษาไทย ได้แก่ คำกริยา และคำบุพบท จากในบริบทต่อไปนี้ จะเห็นได้ว่า คำกริยา จาก สามารถเลือกปรากฏได้ในทั้งสามบริบท คือนำหน้า นามวลี ไม่นำหน้านามวลี และปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ ไม่ ตามความต้องการในการสื่อสารของผู้พูด ในขณะที่คำบุพบทปรากฏร่วมกับนามวลีได้เท่านั้น

(คำกริยา)	เรา จาก ท่านมา	เรา ลา ท่าน ก่อนจาก	ท่าน ไม่ จาก เราไป
(คำบุพบท)	รถไฟ แล่น จาก หัวลำโพง	* รถไฟ แล่น จาก	* รถไฟ แล่น ไม่ จาก

ปรากฏการณ์ทางวากยสัมพันธ์ซึ่งมีผู้ศึกษาไว้อีกลักษณะหนึ่ง จะแตกต่างออกไปเล็กน้อยจากลักษณะการบังคับการปรากฏข้างต้นนี้ ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นในการถ่ายโอนคำระหว่างภาษาในยุโรป เมื่อภาษาที่มีระบบแสดงวากยสัมพันธ์ด้วยลำดับการเรียงคำ มีการถ่ายโอนคำมาจากภาษาอีกภาษาหนึ่ง ที่แสดงวากยสัมพันธ์ด้วยการเติมวิภัติ-ปัจจัย ทำให้คำในภาษาที่ถูกถ่ายโอนมาซึ่งไม่เคยมีลำดับการเรียงคำที่ตายตัว ต้องมามีตำแหน่งตายตัวในภาษาใหม่ ตัวอย่างเช่น การถ่ายโอนคำจากภาษาลาติน มาสู่ภาษาฝรั่งเศส จากเดิมที่คำในภาษาลาตินมีการเรียงคำอย่างอิสระ คำหลัก หรือคำไวยากรณ์ ไม่ต้องเรียงลำดับกันอย่างเคร่งครัด แต่เมื่อมีการถ่ายโอนคำเหล่านั้นมาสู่ภาษาฝรั่งเศส ซึ่งแสดงลักษณะวากยสัมพันธ์ของคำโดยการเรียงลำดับคำ คำดังกล่าวก็จะมีตำแหน่งเฉพาะ (fixation) ในภาษาฝรั่งเศส สำหรับในภาษาไทย ลักษณะเช่นนี้อาจพบได้หากมีการศึกษาในลักษณะการศึกษาเชิงประวัติ ซึ่งไม่อยู่ในขอบเขตของงานวิจัยนี้

2.2.1.2 คำไวยากรณ์จะผ่านการวิเคราะห์ใหม่ (reanalysis) ทำให้สถานะทางวากยสัมพันธ์ของคำที่ปรากฏร่วมด้วยเปลี่ยนไป ในด้านขอบเขตของคำ จากเดิมที่คำหลักมีขอบเขตชัดเจน เป็นหน่วยคำอิสระ เมื่อกลายเป็นคำไวยากรณ์ จะเป็นหน่วยคำไม่อิสระ ต้องผูกพันกับคำหลัก และในภาษาที่มีระบบการเปลี่ยนรูปคำ คำไวยากรณ์อาจมีการเปลี่ยนหรือยุบองค์ประกอบทางภาษาบางชนิด เช่น เกิดการรวมตัวของคำกริยา กับคำหลังกริยาหรือคำเสริมอื่นๆ กลายเป็นต้นเค้าศัพท์ (stem) และหน่วยคำเติม (affix) จนในที่สุดก็สูญเสียขอบเขตคำ โดยมีการรวมรูปและเสียงกับคำหลัก (coalescence) ตัวอย่างเช่น

คำกริยา *avoir* 'HAVE' ในภาษาฝรั่งเศส กลายเป็นคำไวยากรณ์ คือคำช่วยกริยาบอกกาลอดีต และกลายเป็นปัจจัย บอกกาลอนาคต ตัวอย่างเช่น

<i>il a</i>	'เขา มี'	<i>a</i>	ทำหน้าที่เป็นกริยาของประโยค
<i>il a mangé</i>	'เขา ได้กิน' (อดีต)	<i>a</i>	ทำหน้าที่เป็นคำช่วยกริยา
แสดงกาลอดีต ส่วนกริยา <i>manger</i> ผันรูปเป็นอดีตด้วยการเปลี่ยนรูปเป็น - <i>mangé</i>			
<i>il mangera</i>	'เขา จะกิน (อนาคต)'	<i>a</i>	ทำหน้าที่แสดงกาลอนาคต
แต่อยู่ในรูปหน่วยคำไม่อิสระ เป็นปัจจัยของกริยา <i>manger</i>			

ส่วนในภาษาอังกฤษ มีตัวอย่างที่ปัจจัยบอกกาลอดีต หลอมรวมกับคำหลักไปแล้ว เช่น กริยา *write* 'เขียน' แสดงกาลอดีต โดยเปลี่ยนรูปเป็น *wrote* 'ได้เขียน' เป็นรูปที่แสดงความหมายกาลอดีตของกริยานี้โดยเฉพาะ

ไฮเน และ คณะ (Heine et al., 1991b : 216-219) อธิบายว่า การวิเคราะห์ใหม่เป็นการจัดขอบเขตขององค์ประกอบเสียใหม่ (redefining constituent boundaries) ที่อาจเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ด้วยก็ได้ ตัวอย่างเช่น ในภาษาทีโซ (Teso) มี กริยาหลัก - *mam* 'not to be' ได้กลายเป็นคำไวยากรณ์คือเป็นคำปฏิเสธ ทำให้เกิดการวิเคราะห์ใหม่ กล่าวคือ ทำให้ประโยคซับซ้อนแต่เดิมกลายเป็นประโยคสามัญ และทำให้การเรียงลำดับคำในภาษานี้ ซึ่งเป็น กริยา-ประธาน-กรรม (VSO) มีการเปลี่ยนลำดับใหม่ เป็นประธาน-กริยา-กรรม (SVO) ในประโยคปฏิเสธ

สำหรับภาษาไทย ซึ่งไม่มีระบบการเปลี่ยนรูปคำ คำไวยากรณ์จึงคงรูปเดิมเหมือนเมื่อเป็นคำหลัก เพียงแต่เปลี่ยนสถานะจากหน่วยองค์ประกอบของประโยค กลายเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยองค์ประกอบเท่านั้น เช่น เมื่อคำกริยามีการกลายเป็นคำบุพบท ก็มีการวิเคราะห์ใหม่ จาก

เดิมที่คำกริยาเป็นหน่วยองค์ประกอบหน่วยหนึ่งของหน่วยสร้างระดับประโยค เมื่อกลายเป็นคำบุพบท ก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยองค์ประกอบบุพบทวลี ต้องปรากฏร่วมกับนามวลี จึงจะรวมกันเป็นหน่วยองค์ประกอบที่สมบูรณ์หนึ่งหน่วย^๑

แต่การกลายเป็นคำไวยากรณ์ ก็อาจเกิดขึ้นได้โดยลำพัง ไม่ต้องมีการวิเคราะห์ใหม่ด้วยก็ได้ ตัวอย่างเช่น ในภาษาอังกฤษ demonstrative adjective กลายเป็นคำไวยากรณ์ definite article (*this man > the man*) หรือ จำนวนนับ *one* กลายเป็น indefinite article คือ *a* ซึ่งในกรณีนี้ สถานะทางวากยสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่เป็นส่วนขยายกับหน่วยหลัก (determiner - head) ไม่มีการวิเคราะห์ใหม่แต่อย่างใด

2.2.1.3 คำไวยากรณ์สูญเสียลักษณะของหมวดคำเดิม (decategorialization) คำที่ผ่านกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ จะสูญเสียลักษณะวากยสัมพันธ์ของหมวดคำแต่เดิมที่เคยมี ส่วนมากจะพบในภาษาที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำ โดยคำที่ผ่านกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ มีแนวโน้มที่จะสูญเสียเครื่องหมายบ่งบอกการเปลี่ยนแปลงรูปคำตามหมวดคำ (morphological markers) ของหมวดคำนาม และหมวดคำกริยา ซึ่งมีฐานะเป็นคำหลักหมวดสำคัญขั้นต้น (primary category) เมื่อคำเหล่านั้นกลายเป็นคำไวยากรณ์ เช่น คำกริยาในภาษาอังกฤษ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงรูปคำตามกาล และบุรุษ เมื่อคำกริยานั้นมีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ก็จะไม่เปลี่ยนรูปคำอีกต่อไป จึงถือเป็นการสูญเสียลักษณะของหมวดคำเดิม ซึ่งมักจะควบคู่ไปกับการที่คำหลัก เริ่มรับเอาหน้าที่ไวยากรณ์ ตัวอย่างเช่น ในภาษาอังกฤษคำกริยา *to go* กลายเป็นคำช่วยกริยาบอก *future tense*

He goes with a dog. คำกริยาเปลี่ยนรูปตามปัจจุบันกาล และบุรุษที่ 3

He is going to write it. คำช่วยกริยา แสดง *future tense* ของคำกริยา *write*

ความเปลี่ยนแปลงลักษณะนี้ ยังรวมถึงการที่หน่วยสร้างอิสระในระดับอื่นนอกเหนือจากคำ กลายเป็นส่วนประกอบของปริจเฉท (discourse particle) แล้วก็จะไม่มีลักษณะเดิมของหน่วยสร้างนั้นอีกต่อไป ตัวอย่างเช่น

The boy smiles. คำกริยาเปลี่ยนรูปตามปัจจุบันกาล และบุรุษที่ 3

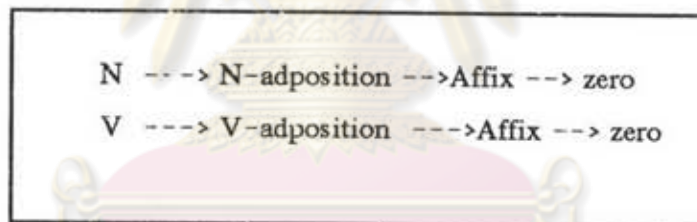
Smiling, the boy shows his reward. คำกริยาเป็นส่วนประกอบของปริจเฉท

^๑ ดูตัวอย่างแผนภูมิต้นไม้ในบทที่ 6 หัวข้อ 6.6 การวิเคราะห์ใหม่

ผม เชื้อ (คุณ) เลย หน่วยสร้างอิสระ ระดับประโยค
 คุณ ต้องติดอยู่หน้าเสวภาพหนึ่งชั่วโมง, ผมเชื้อเลย หน่วยสร้างอิสระกลายเป็นส่วนประกอบของประโยค

การที่คำไวยากรณ์มีความแตกต่างจากคำหลัก ทางด้านทางวากยสัมพันธ์ดังกล่าวข้างต้นนี้ ทำให้คำไวยากรณ์สูญเสียลักษณะเอกเทศของคำในประโยค (discourse autonomy) กล่าวคือ คำไวยากรณ์จะไม่สามารถปรากฏโดยลำพัง และมีความหมายเฉพาะของตัวเองเหมือนคำหลัก แต่จะต้องถูกกำหนดโดยประโยค หรือหน่วยสร้างที่มันสังกัดอยู่ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ ทรอทก๊อต (Traugott, 1989a) อธิบายว่าเป็นลักษณะที่เป็นศูนย์กลางของกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ตามที่ ลอร์ด (Lord, 1982), กิวอน (Givón, 1984), ไบบี และคณะ (Bybee et al., 1986), ไฮเน และ คณะ (Heine et al., 1991a) ทรอทก๊อต และไฮเน (Traugott and Heine, 1991) รวมทั้ง ฮอปเปอร์ และทรอทก๊อต (Hopper and Traugot, 1993) เสนอนั้น คำหลักมีขั้นตอนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้เป็นแผนภูมิดังนี้ :

แผนภูมิที่ 3 ขั้นตอนการกลายเป็นคำไวยากรณ์

คำนาม กลายเป็นคำไวยากรณ์ที่ปรากฏร่วมกับคำนาม เป็นลำดับแรก ต่อจากนั้นจึงพัฒนาเป็นหน่วยคำเติม และหลอมรวมกับคำนาม คงเหลือความหมายแต่ไร้รูปภาษา

คำกริยา กลายเป็นคำไวยากรณ์ที่ปรากฏร่วมกับคำกริยา เป็นลำดับแรก ต่อจากนั้นจึงพัฒนาเป็นหน่วยคำเติม และหลอมรวมกับคำกริยา คงเหลือความหมายแต่ไร้รูปภาษา เช่นเดียวกัน

จากแผนภูมินี้ จะเห็นได้ว่า พัฒนาการของการกลายเป็นคำไวยากรณ์ จะเริ่มจากการที่คำหลักมีหน้าที่ทางไวยากรณ์เพิ่มขึ้น ถ้าเป็นคำนามก็จะกลายเป็นคำที่ปรากฏร่วมกับคำนาม เช่น คำบุพบท หรือคำสันธาน ถ้าเป็นคำกริยาก็จะกลายเป็นคำช่วยกริยา คำบุพบทและคำสันธาน จากนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงทางรูปคำ เป็นหน่วยคำเติมของคำหลักที่มันปรากฏร่วมด้วย เช่น คำนามหรือคำกริยาในประโยค ในขั้นตอนสุดท้ายหน่วยคำเติมนี้ก็จะไม่ปรากฏรูปให้เห็น เพราะได้หลอมรวมกับคำหลักไปแล้ว เพียงทราบได้ว่ามีอยู่ จากความหมายทางไวยากรณ์ที่เพิ่มให้กับคำหลักนั้น แต่แนวคิดนี้ยังเป็นที่ยกเถียงกันอยู่ว่า ในลำดับสุดท้ายคำไวยากรณ์จะหายไปหมดหรือไม่

สำหรับภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาที่ไม่มีหน่วยคำเติมแสดงวิภัติ-ปัจจัย พัฒนาการของคำกริยาในการกลายเป็นคำไวยากรณ์ สามารถมาถึงขั้นคำช่วยกริยา คำบุพบท และคำสันธานเท่านั้น เพราะลักษณะตามประเภทของภาษาไทย ไม่เอื้อให้คำไวยากรณ์มีพัฒนาการถึงขั้นเป็นหน่วยคำเติม

2.2.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านอรรถศาสตร์

ไบบี และ คณะ (Bybee et al., 1994 : 290-292) กล่าวถึง กลไกการเปลี่ยนแปลงทางอรรถศาสตร์ ที่ทำให้ความหมายของคำซึ่งกลายเป็นคำไวยากรณ์ เปลี่ยนแปลงต่างไปจากคำหลักที่เป็นแหล่งเดิม กลไกดังกล่าวมี 5 ประเภท คือ การขยายขอบเขตเชิงอุปลักษณ์ (metaphorical extension) การอนุมาน (inference) การเกิดความหมายทั่วไป (generalization) การกลมกลืนความหมาย (harmony) และการดูดซับความหมายปริบท (absorption of contextual meaning) กลไกเหล่านี้สองกลไก สอดคล้องกับความเห็นของนักภาษาศาสตร์ท่านอื่น ๆ เช่น ไฮเน และคณะ (Heine et al., 1991a) หรือ ฮอปเปอร์ (Hopper, 1991) คือ การขยายขอบเขตเชิงอุปลักษณ์ และการเกิดความหมายทั่วไป นอกจากนี้ภาษาศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่า คำที่กลายเป็นคำไวยากรณ์จะมีความหมายเดิมจางลง หรือสูญไปบางส่วน

2.2.2.1 ความหมายเดิมจางลง (bleaching) เลย์มันน์ (Lehmann, 1985) กล่าวว่า ในด้านความหมาย คำหลักที่กลายเป็นคำไวยากรณ์ จะมีการรวบรวมความหมายประจำคำของคำนั้น ๆ (condensation) ที่เคยมีความหมายซับซ้อน หรือมีหลายความหมาย ทำให้ความหมายแคบกว่าเดิม หรือคงเค้าความหมายเดิมเพียงบางส่วน เช่น

กริยา *go* ในภาษาอังกฤษ เมื่อกลายเป็นคำช่วยกริยา *going to* ได้สูญเสียความหมายประจำคำเดิม ที่แสดงการเคลื่อนที่ไปสู่ที่ใดที่หนึ่งตามที่ประธานตั้งใจไว้ เหลือเพียงความหมายว่าตั้งใจจะทำในอนาคต ต่อมาความหมายของคำช่วยกริยานี้จางลงเหลือเพียงบอกกาลอนาคตเท่านั้น

2.2.2.2 การคงเค้าความหมายเดิม (persistence) แม้คำหลักที่กลายเป็นคำไวยากรณ์ จะมีความหมายเดิมจางลง แต่ก็ยังคงมีเค้าความหมายเดิมที่เคยเป็นคำหลัก ดังที่ฮอปเปอร์ (Hopper, 1991) กล่าวไว้ สำหรับการวิเคราะห์การกลายเป็นคำไวยากรณ์ ลักษณะที่คำไวยากรณ์ยังคงเค้าความหมายเดิมอยู่ ทำให้เห็นความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคำหลักที่เป็นแหล่งเดิม กับคำไวยากรณ์ที่เกิดขึ้นใหม่

ไบบี และปากลิยูคา (Bybee and Pagliuca, 1986) ได้พบการคงเค้าความหมายเดิมของคำไวยากรณ์ จากการศึกษาวิวัฒนาการของคำช่วยกริยาอนาคต *will shall* และ *going to* ซึ่งมีแหล่งเดิมจากคำกริยาที่มีความหมายบอกความต้องการ ความเป็นเจ้าของ และการเคลื่อนที่ ตามลำดับ ทำให้คำช่วยกริยาทั้งสามคำมีนัยความหมายต่างกัน โดย *will* แสดงความเต็มใจที่จะกระทำการในอนาคต ในขณะที่ *shall* มีความหมายเชิงบังคับ และ *going to* แสดงอนาคตตามปกติ

2.2.2.3 การเกิดความหมายทั่วไป (generalization) ไบบี และคณะกล่าวว่า การเกิดความหมายทั่วไป เป็นการสูญเสียความหมายเดิมที่มีความซับซ้อน หรือมีหลายความหมาย มาเป็นความหมายกลาง ๆ ความหมายเดียว ซึ่งทำให้มีการใช้คำได้ในบริบทที่กว้างขวางขึ้น ความหมายที่เกิดขึ้นใหม่นี้ ทรอทก๊อต (Traugott, 1995) อธิบายว่าเป็นความหมายที่สัมพันธ์กับบริบท (textual meaning) มากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น คำว่า *while* ในภาษาอังกฤษ จะนำหน้าหน่วยสร้างเพื่อบอกว่ากำลังกระทำกริยานั้น (progressive construction) มีความหมายซ้อนอยู่รวมกัน ทั้งความหมายทางพื้นที่ และความหมายทางเวลา (spatial and temporal meaning) ต่อมาเมื่อใช้คำว่า *while* ในความหมายที่แสดงความขัดแย้ง ซึ่งเป็นความหมายที่สัมพันธ์กับบริบท คำนี้จึงสามารถปรากฏในบริบทที่มากขึ้นกว่าเดิม ไม่จำเป็นต้องปรากฏกับพื้นที่ หรือเวลาเท่านั้น

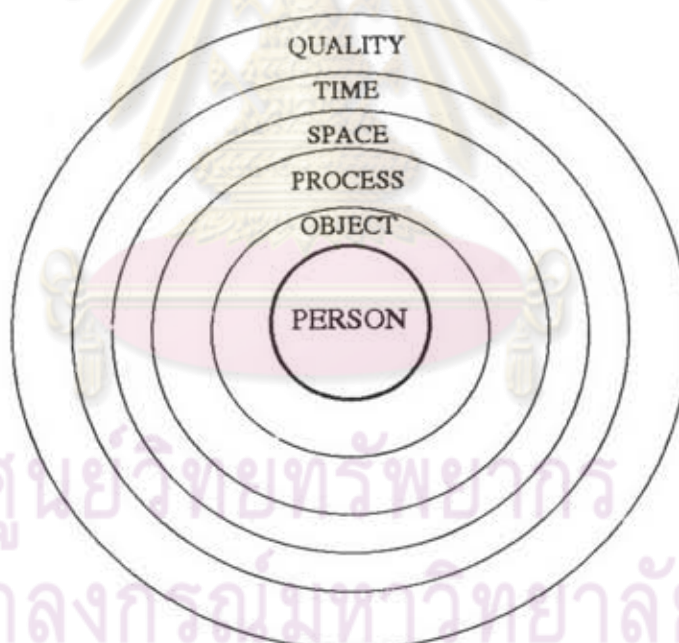
2.2.2.4 การขยายขอบเขตเชิงอุปลักษณ์ (metaphorical extension) เป็นการเปลี่ยนแปลงทางอรรถศาสตร์ที่สำคัญที่สุด ในความเห็นของนักภาษาศาสตร์หลายท่าน โดยเฉพาะผู้ที่ศึกษาในแนวทางปริชานศาสตร์

นักภาษาศาสตร์ที่ศึกษาทางด้านปริชานศาสตร์ มีความเห็นว่า ผลจากการเรียนรู้ของมนุษย์ มีอิทธิพลต่อการกลายเป็นคำไวยากรณ์ เพราะพบว่า คำที่ผ่านพัฒนาการตามกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ แสดงมโนทัศน์ที่เป็นความสัมพันธ์ (relational concepts) ซึ่งแปรมาจากคำที่แสดงมโนทัศน์สากลสองแหล่ง คือ กลุ่มสถานที่ทางภูมิศาสตร์ (landmarks) เช่น โลก ดิน ท้องฟ้า และส่วนต่างๆ ของร่างกาย และอีกกลุ่มหนึ่งมาจากส่วนต่างๆ ของวัตถุ โดยจะพบว่าสากลลักษณ์ทางปริชาน (cognitive universal) อันเป็นพื้นฐานความคิดของมนุษย์ตามประสบการณ์ที่

ได้รับนั้น ได้มีการแปรทำให้เกิดความหมายหลากหลายขึ้น ในทำนองเดียวกัน มนุษย์ก็ใช้คำหลักที่แสดงความรู้ที่เป็นพื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว และเป็นรูปธรรม ไปใช้เป็นคำไวยากรณ์เพื่ออธิบายสิ่งที่อยู่ไกลตัว และเป็นนามธรรมมากขึ้น

ไฮเน และคณะ (Heine et al., 1991b : 55) กล่าวว่า การกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไป มีทั้งความต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง แต่ลักษณะที่เห็นได้ชัดก็คือมีการถ่ายโอนอุปลักษณ์ (metaphorical transfer) ที่เป็นพื้นฐานของการกลายเป็นคำไวยากรณ์ โดยสามารถจัดเรียงลำดับ ตามระดับความเป็นนามธรรมของหมวดหมู่อุปลักษณ์ (metaphorical categories) ในทิศทางเดียว (unidirection) จากความเป็นรูปธรรม หรือจากศูนย์กลางที่เป็นตัวตนของมนุษย์ ไปสู่ความเป็นนามธรรมที่ไกลออกไปจากตัวตน จากน้อยไปหามาก ตามแผนภูมิซึ่งดัดแปลงมานำมาเสนอดังต่อไปนี้ คือ :

แผนภูมิที่ 4 ลำดับความเป็นนามธรรมของอุปลักษณ์

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อุปสรรคที่มีความเป็นรูปธรรมมากที่สุด คืออุปสรรคที่อยู่ใกล้ตัวมนุษย์ ได้แก่ PERSON หรือ อุปสรรคที่เกี่ยวกับมนุษย์ และ OBJECT หรืออุปสรรคที่เกี่ยวกับวัตถุ ส่วนอุปสรรคที่มีความเป็นรูปธรรมน้อยลง ได้แก่ PROCESS หรืออุปสรรคที่เกี่ยวกับกิจกรรม นักภาษาศาสตร์บางท่านให้ชื่ออุปสรรคนี้เป็น ACTIVITY

อุปสรรคที่มีความเป็นรูปธรรมน้อยลงไปอีก ได้แก่ SPACE หรือพื้นที่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าอยู่ห่างจากศูนย์กลาง คือ ตัวตนของมนุษย์ มากขึ้น อุปสรรคที่มีความเป็นนามธรรมเริ่มตั้งแต่ TIME หรือเวลา ไปจนถึง QUALITY หรือลักษณะนามธรรมที่มนุษย์ต้องอาศัยการเรียนรู้จึงจะเข้าใจได้

หมวดหมู่อุปสรรคแต่ละหมวด เป็นตัวแทนของขอบเขตของการสร้างมโนทัศน์ (domain of conceptualization) ซึ่งมีความสำคัญต่อการเรียบเรียงประสบการณ์ของมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างหมวดหมู่อุปสรรคคือ แต่ละหมวดสามารถสร้างมโนทัศน์แก่หมวดอื่นที่อยู่ถัดออกไปจากตัวตนของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น

อาวุธทางปัญญา = ความเฉลียวฉลาดที่ใช้ต่อสู้ได้เหมือนอาวุธ

โดย อาวุธ ที่ถูกนำมาเปรียบเป็น อุปมา (vehicle) ในขณะที่ ความเฉลียวฉลาด ที่เป็นตัวเปรียบนั้นเป็น อุปมา (topic) ในที่นี้จะเห็นว่า อุปสรรคเกี่ยวกับวัตถุ ถูกนำมาเปรียบกับอุปสรรคเกี่ยวกับลักษณะนามธรรม

นักภาษาศาสตร์ส่วนใหญ่ ที่ศึกษากระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ เชื่อว่า พัฒนาการของการขยายหน้าที่เป็นคำไวยากรณ์ ได้รับอิทธิพลจากกระบวนการสร้างอุปสรรค เช่น สวิตเซอร์ (Sweetser, 1988, 1990), ไบบี และปากกลีอุคา (Bybee and Pagliuca, 1986) เคลลาดี และไฮเน (Claudi and Heine, 1986) ไฮเน และเคลลาดี (Heine and Claudi, 1986) และ ไฮเน และคณะ (Heine et al., 1991)

กระบวนการทางอรรถศาสตร์อื่นๆ ที่ไบบีและคณะ กล่าวถึง แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากนักภาษาศาสตร์อื่นๆนัก ได้แก่

2.2.2.5 การอนุมาน เป็นการคิดในด้านผู้ฟังเมื่อได้รับสารจากผู้พูด การอนุมาน มักจะเกิดร่วมกับกริยาวลี ที่จะช่วยเสริมความหมายทางวัจนปฏิบัติ ให้ชัดเจนขึ้น (pragmatic strengthening) การอนุมานต่างจากการขยายขอบเขตมโนทัศน์ เพราะไม่มีการข้ามอรรถเขต แต่เป็นการขยายความหมายในอรรถเขตเดียวกัน และยังมีการเพิ่มความหมายจากปริบทมาเสริมด้วย เช่นตัวอย่างในภาษาไทย คำว่า ถูก โดน จากที่เคยเป็นคำกริยา เมื่อกลายเป็น

เป็นคำช่วยกริยา จะแสดงอรรถาณูเคราะห์ของคำกริยา เป็นความหมายให้อนุমানได้ว่า ผู้พูดมีทัศนคติเชิงลบต่อการกระทำนั้น

2.2.2.6 การกลมกลืนความหมาย เป็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งคำที่มีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ได้สูญเสียความหมายเค้าเดิมที่เป็นความหมายประจำคำเกือบทั้งหมด และแสดงความสอดคล้องกลมกลืนกับปริบท กลไกนี้เกิดขึ้นในลำดับท้ายๆ ของการกลายเป็นคำไวยากรณ์ และไม่ปรากฏในภาษาไทย

2.2.2.7 การดูดซับความหมายปริบท ในกรณีที่คำซึ่งกลายเป็นคำไวยากรณ์มาก่อน ถูกแทนที่ในปริบททั่วไปด้วยคำใหม่ ทำให้คำเก่าคงปรากฏเฉพาะในบางปริบทเท่านั้น เช่น หน่วยสร้างแสดงเงื่อนไข หรือวัตถุประสงค์ หรืออนุประโยคเติมเต็มของกริยาบอกความต้องการ หรือคำสั่ง เนื่องจากคำเก่าเหล่านี้สูญเสียความหมายเค้าเดิมของตนไปแล้ว จึงดูดซับความหมายของปริบทที่มันปรากฏร่วมด้วยอยู่เสมอ บางครั้งเมื่อคำเหล่านี้ก็กลับมาปรากฏในอนุประโยคหลัก ก็จะแสดงความหมายกลางๆ ของปริบทเดิมออกมา แต่ไม่ใช่ความหมายวจนกรรมของปริบทใหม่ กลไกนี้เกิดขึ้นในลำดับสุดท้ายของการกลายเป็นคำไวยากรณ์ สำหรับการสืบค้นที่มาของคำเหล่านี้ในภาษาไทย คงจะต้องอาศัยการศึกษาเชิงประวัติ ซึ่งมีได้อยู่ในขอบเขตงานวิจัยนี้

ลำดับของกลไกการเปลี่ยนแปลงความหมาย ในกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (Bybee, Perkins and Pagliuca, 1994 : 297) มีดังนี้

Early	Middle	Late
-----metaphor-----		
	-----inference-----	----->
	-----generalization-----	
		-----harmony----->
		-----absorption of context----->

ในลำดับแรกของการเปลี่ยนแปลงทางอรรถศาสตร์ ของกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ มีการเปลี่ยนแปลงทางอุปลักษณ์เท่านั้น ในลำดับต่อมา มีการอนุมาน ซึ่งเกิดขึ้นตลอดกระบวนการ ลำดับถัดมา มีการเกิดความหมายทั่วไป ในลำดับขั้นสุดท้ายของการกลายเป็นคำไวยากรณ์ มีการกลมกลืนความหมาย และการดูดซับความหมายจากปริบท

ลำดับการกลายรวมหมวดหมู่ต้นแบบอย่างน้อย 2 หมวดหมู่ คือ หมวดหมู่ที่มีความหมายตามคำหลัก (lexical meaning) คือเป็นกริยาแสดงการเคลื่อนที่ทางมิติพื้นที่ และหมวดหมู่ที่มีความหมายไวยากรณ์ (grammatical meaning) คือเป็นคำช่วยกริยาแสดงอนาคตกาล

สำหรับการศึกษาเชิงประวัติถึงพัฒนาการของคำที่กลายเป็นคำไวยากรณ์ เลย์มันน์ (Lehmann, 1985) พบว่าคำที่มีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ มักจะอยู่เป็นชุดความหมาย (paradigm) คำที่อยู่ในชุดความหมายเดียวกันหากมีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ มักจะหายไปด้วยกันทั้งหมด ตัวอย่างเช่น คำนามในภาษาฝรั่งเศสที่เป็นคำประกอบคำปฏิเสธ เช่น

<i>ne pas</i>	'NOT A STEP'	<i>ne personne</i>	'NOBODY'
<i>ne rien</i>	'NOTHING'	<i>ne jamais</i>	'NEVER'

เมื่อเทียบกับศัพท์เดิมจากภาษาลาติน พบว่าคำเหล่านี้เป็นคำนามไม่มีความหมายปฏิเสธเลย แต่เมื่อมีการปรากฏในหน่วยสร้างคำปฏิเสธร่วมกับ *ne...* จนเป็นปรกติ ทำให้ในบางบริบท คำเหล่านี้สามารถปรากฏโดยลำพังเพื่อแสดงความหมายปฏิเสธได้ โดยเฉพาะในภาษาพูด ในกรณีเหล่านั้น คำดังกล่าวได้กลายเป็นคำไวยากรณ์ แสดงการปฏิเสธ แม้ในบริบทอื่นๆ คำเหล่านี้ยังคงรักษาความหมายเดิมของคำหลัก และมีลักษณะเป็นคำนามเช่นเดิม จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงความหมายลักษณะนี้ เกิดขึ้นเป็นระบบกับคำที่แสดงการปฏิเสธทั้งหมด มิได้จำกัดเฉพาะคำใดคำหนึ่งเท่านั้น

สำหรับในภาษาไทย งานวิจัยนี้ได้พบลักษณะที่สอดคล้องกับการศึกษาของเลย์มันน์ ได้แก่คำกริยาซึ่งบอกการเคลื่อนที่ เช่น *ขึ้น ลง เข้า ออก ถึง* และ *จาก* มีการปรากฏเป็นคำบุพบทที่มีรูปเดียวกับคำกริยาทั้งหมด ซึ่งผู้วิจัยได้ทดสอบแล้วว่าคำเหล่านี้ เป็นคำบุพบทที่กลายมาจากคำกริยา

2.3 การศึกษาที่ใกล้เคียงกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ที่พบในภาษาไทย

การศึกษาเกี่ยวกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทยโดยเฉพาะ เป็นหัวข้อที่ยังไม่มีผู้ศึกษาโดยตรงมาก่อน แต่มีการศึกษาที่ใกล้เคียงในบางด้าน เช่น การศึกษาเกี่ยวกับคำหลายหน้าที่ การศึกษาเชิงประวัติเกี่ยวกับความเป็นมาของคำ การศึกษาเปรียบเทียบกับภาษาอื่นๆ และการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของคำ ดังต่อไปนี้

2.3.1 การศึกษาเกี่ยวกับคำหลายหน้าที่

ปรากฏการณ์ที่คำในภาษาไทยบางหมวด สามารถทำหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ได้หลายหน้าที่ เช่นทำหน้าที่เป็นคำหลัก และเป็นคำไวยากรณ์ ได้มีผู้ศึกษาไว้ ได้แก่ พิมพา บำรุงสุข (2514) เพียรศิริ วงศ์วิมานนท์ (2533) และ นววรรณ พันธุมเมธา (2534) ซึ่งได้กล่าวถึงแล้ว

ในแง่ของการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของคำ เมื่อมีการปรากฏร่วมกับคำอื่น มีผู้ศึกษาไว้ ได้แก่ สุปรียา วิลาวรรณ (Supriya Wilawan, 1994) ให้ข้อสังเกตว่า คำกริยา *มา* และ *ไป* เมื่อปรากฏร่วมกับกริยากรรมบอกการเคลื่อนที่ที่ไม่มีทิศทาง หรือเมื่อปรากฏร่วมกับกริยากรรม จะมีคุณสมบัติเป็นคำวิเศษณ์ มีใช้เป็นคำกริยา เนื่องจากไม่ผ่านเกณฑ์ทดสอบต่างๆ ที่คำกริยาผ่านได้ เช่น ไม่สามารถปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ หรือ ไม่สามารถปรากฏร่วมกับคำช่วยกริยา เป็นต้น

การศึกษาทั้งสี่เรื่องดังกล่าวนี้ ได้ให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจ ในการศึกษาเกี่ยวกับหน้าที่ของคำ และการจำแนกหมวดคำ

2.3.2 การศึกษาเชิงประวัติเกี่ยวกับความเป็นมาของคำ

ทางการศึกษาเชิงประวัติ มีผู้ที่ได้สังเกตลักษณะที่พิเศษของคำในภาษาไทย กล่าวคือ ปราณี กุลละวณิชย์ (Pranee Kullavanijaya, 1974) ให้ข้อสังเกตว่า คำบุพบทที่มีรูปเดียวกับคำกริยา ซึ่งผู้เขียนเรียกว่า *coverb* โดยกล่าวว่า คำกริยานั้นๆ สามารถมีการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ทางไวยากรณ์ จนกลายเป็นคำบุพบท แต่จะต้องผ่านกฎการแปลงคำ (derivational rule) ตามทฤษฎีไวยากรณ์ศัพท์การก (lexicase theory)

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีไวยากรณ์ศัพท์การกจะตัดสินว่า คำที่ปรากฏในบริบทต่างกัน ถือเป็นคำคนละคำ แต่ไม่สนับสนุนแนวการศึกษาว่า ระหว่างคำกริยาและคำบุพบทที่มีรูปเดียวกันนั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างไรหรือไม่ ซึ่งความสัมพันธ์นี้เป็นหลักสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์

การศึกษาเชิงประวัติ และเปรียบเทียบของ ดิลเลอร์ (Anthony Diller, 1994) ให้ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ กล่าวคือ ดิลเลอร์พบว่า ในการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาตระกูลไท แทนที่มีการสร้างหน่วยคำวิภัตติ-ปัจจัย กลับมีการสร้างความหมายที่เปลี่ยนแปลงออกไป ทำให้ในระยะช่วงต่อของกระบวนการ เกิดมีความหมายหลายความหมายของศัพท์ (lexical polysemy) และมีการสับเปลี่ยนได้ด้านวากยสัมพันธ์ (syntactic alternation)

ดิลเลอร์เสนอผลการศึกษาระหว่างเชิงประวัติ-เปรียบเทียบภาษาจ้วง (Zuang) นุง (Nung) ลาว และไทย พบว่า คำกริยา [day] (ได้) สามารถทำหน้าที่เป็นคำช่วยกริยา ประเภทอรธานุเคราะห์ ที่บอกความสามารถ หรือการณัลักษณะบอกความสมบูรณ์ของการกระทำ และมักพบควบคู่กันกับอดีตกาล เช่นที่พบในศิลาจารึกสุโขทัย แต่ก็เสนอว่ากรณีของความเปลี่ยนแปลงทางวากสัมพันธ์ ที่พบในภาษาเฉพาะสมัย เป็นตัวอย่างของกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์อย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่เกี่ยวข้องกับการจัดหมวดหมู่ใหม่จากกลุ่มคำประเภทเปิด หรือคำหลัก มีสถานภาพคำแสดงความหมาย (content status) ได้แก่ นาม หรือ กริยา มาเป็นกลุ่มคำประเภทปิดหรือคำไวยากรณ์ มีสถานภาพคำแสดงหน้าที่ (function-word status) ได้แก่ คำช่วยกริยา คำบุพบท หรือ คำสันธาน กระบวนการเช่นนี้จึงจะนับว่าเป็นกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์

ดิลเลอร์ยกตัวอย่างว่า ในภาษาไทยมาตรฐาน หนู ที่มีความหมายถึงสัตว์ชนิดหนึ่ง หรือสภาพที่เขาวัวย หรือขนาดเล็ก มีการใช้เป็นสรรพนามบุรุษที่หนึ่งและสอง อาจนับได้ว่าคำนี้มีการกลายเป็นคำไวยากรณ์

ดิลเลอร์สรุปว่า พัฒนาการทางวากยสัมพันธ์ในกลุ่มภาษาตระกูลไทนั้น ภาษาราชการของไทยภาคกลางในปัจจุบัน และภาษาลาว แสดงการเปลี่ยนแปลงเชิงประวัติที่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากปริบทภาษาศาสตร์สังคม รูปแบบที่เป็นลักษณะของภาษาในภูมิภาค สะท้อนให้เห็นสากลลักษณะทางปริชาน (cognitive universals) เช่น การขยายขอบเขตเชิงอุปลักษณ์ ที่เกี่ยวกับส่วนต่างๆ ของร่างกาย หรือเกี่ยวกับกริยาบอกการเคลื่อนที่ บอกการให้หรือหามาได้ และการขยายขอบเขตนั้น มีลักษณะพัฒนาการเป็นทิศทางเดียว (unidirectional) สอดคล้องกับการศึกษาภาษาอื่นๆ ตามทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์

แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ของภาษาตระกูลไท มิได้เป็นไปอย่างตายตัวหรือทำนายได้ตามกฎภาษาสากล แต่มีการกลายอย่างแตกต่างกันในแต่ละภาษาย่อย เช่น กริยา กว่า [kwa: B1] มีการกลายต่างกันภาษาจ้วง ไทมาว (Tai Mau) อ้ายตง (Aiton) หรือในภาษาไทย และลาว

ในบางกรณี การกลายเป็นคำไวยากรณ์ จะจำกัดเฉพาะสมาชิกบางภาษาในตระกูลไท เช่นภาษาไทยภาคกลาง มีพัฒนาการของหมวดคำไวยากรณ์บางหมวดเพิ่มจำนวนขึ้นมาก เช่นสรรพนาม คำช่วยกริยา ลักษณะนาม แต่บางหมวดมีจำกัด เช่นรูปแสดงการปฏิเสธ ซึ่งเป็นเพราะอิทธิพลทางประวัติศาสตร์ และสังคมเฉพาะภาษานั้น ดิลเลอร์เสนอว่า อิทธิพลทางภาษาศาสตร์สังคม ร่วมกับกระบวนการปริชาน (cognitive processes) ทำให้เกิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์แบบต่างๆ

การศึกษาของคิลเลอร์ ให้อธิบายศัพท์เป็นภาพรวมที่กว้างขวางของการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาตระกูลไท เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนในแนวทางการศึกษาเชิงประวัติ และเปรียบเทียบ ซึ่งเป็นแนวทางที่แตกต่างออกไปจากการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้จะใช้แนวทางศึกษาภาษาเฉพาะสมัย เพราะจะเน้นที่ผลของการกลายเป็นคำไวยากรณ์ซึ่งปรากฏในภาษาปัจจุบัน เพื่ออธิบายกระบวนการการกลายเป็นคำไวยากรณ์ และให้ความสำคัญกับกระบวนการกลายเป็นคำบุพบทของคำกริยาในภาษาไทยโดยเฉพาะ

2.3.3 การศึกษาเปรียบเทียบกับภาษาอื่น ๆ

นอกจาก คิลเลอร์ ที่ศึกษาเปรียบเทียบภาษาตระกูลไทแล้ว คล๊าก และ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (Clark and Prasithrathsint, 1985 : 40) ยังได้ศึกษาภาษาในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่าพัฒนาการในภาษาเฉพาะสมัย (synchronic derivation) ของคำหลัก สามารถพบได้ในทุกภาษา เป็นกระบวนการที่คำหลัก (lexical item) คำหนึ่งจะพัฒนามาจากคำอีกคำหนึ่ง ซึ่งเมื่อมีการพัฒนาแล้ว คำนั้นๆ ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงทางความหมายทางวากยสัมพันธ์ หรือทางเสียง แตกต่างไปจากกฎเกณฑ์ของคำเดิม

การเปลี่ยนแปลงพิเศษบางอย่าง ที่คล๊าก และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ พบในภาษาแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาจถือว่าเป็นลักษณะเฉพาะของภาษาในบริเวณนี้ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ คือได้พบว่า มีคำวิเศษณ์รูปเดียวกับคำกริยา และพบว่าคำบุพบทบอกสถานที่ (locus prepositions) บางคำพัฒนามาจากคำกริยาบอกสถานที่ เช่น

เขา จะ ถึง กรุงเทพ พรุ่งนี้เช้า => เขา มา ถึง ที่นี่ เมื่อเช้านี้
(‘reach to’ => ‘reaching to’)

ซึ่งคำบุพบท “ถึง” มักจะแสดง abstract locus case relation

การศึกษาของคล๊าก และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการศึกษาที่พิสูจน์ว่า ลักษณะการกลายเป็นคำไวยากรณ์ เป็นลักษณะสากลของทุกภาษา ไม่ว่าจะเป็นในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือภาษาตระกูลอื่นๆ สิ่งที่จะแตกต่างออกไป และควรจะได้ศึกษาเพิ่มเติม คือ การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มกริยาอื่นๆ นอกเหนือจากคำกริยาบอกสถานที่ ว่ามีการกลายเป็นคำบุพบทหรือไม่ อย่างไร ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาครั้งนี้

2.3.4 การศึกษาเกี่ยวกับความหมายของคำ

การศึกษาเกี่ยวกับความหมายของคำที่มีผู้ศึกษาไว้ เป็นการศึกษาเฉพาะคำบางคำ ว่ามีความหมายเชิงอุปลักษณะอย่างไรบ้าง หรือมีการแปรของอุปลักษณะในคำอย่างไร ได้แก่

สุดา รังกุพันธุ์ (Suda Rangkupan, 1992) ศึกษาความหมายของคำกริยารอง *ไป* และ *มา* และพบว่า คำกริยาทั้งสองมีความหมายเกี่ยวกับมิติของพื้นที่ เวลา และจุดอ้างอิงของผู้พูด

สุดาพร ลักษณะนิยานวิน (2529) ศึกษาความหมายของคำว่า *ขึ้น* กับ *ลง* ทาง สัทศาสตร์ และ ภาษาศาสตร์ พบว่ามีความหมายทางอุปลักษณะ ที่บ่งบอกทัศนคติของผู้พูด โดยสัมพันธ์กับความหมายทางกายภาพของคำทั้งสอง

โสภการวรรณ แสงไชย (2536) ศึกษาความสัมพันธ์ทางความหมายของคำกริยารอง *ขึ้น* และ *ลง* พบว่ามีความหมายต้นแบบคือ การบอกแนวผ่านและทิศทางในแนวตั้งของการเคลื่อนที่ พบว่าได้มีการแปรไปสู่ความหมายเชิงอุปลักษณะ คือการเปลี่ยนแปลงระดับของปริมาณ หรือลักษณะ และความหมายของการปรากฏ หรือการหายไป นอกจากนี้ยังมีนัยความหมายแสดงทัศนคติที่ดี หรือที่ไม่ดีของผู้พูด และแสดงการณลักษณะสมบูรณ์ หรือไม่สมบูรณ์ได้อีกด้วย

การศึกษาที่เกี่ยวข้อง หรือใกล้เคียงกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในภาษาไทย ทั้งหมดข้างต้นนี้ มิได้ศึกษาถึงการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำกริยาในภาษาไทยโดยตรง โดยเฉพาะที่กลายเป็นคำบุพบท มิได้ศึกษาความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคำบุพบท กับคำกริยาที่มีรูปเดียวกัน ซึ่งจะเป็นการพิสูจน์ว่าคำบุพบทบางคำกลายเป็นคำกริยา และได้แสดงภาพรวมของการกลายเป็นคำบุพบทของคำกริยาทั้งระบบมาก่อน การวิจัยในครั้งนี้ จึงเป็นการเสริมเพิ่มเติมการศึกษาเกี่ยวกับ การกลายเป็นคำบุพบทของคำกริยาในภาษาไทย ให้สมบูรณ์ขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย